

KLEINE
NEDERLANDSCHE SPRAAKKUNST

IN

OEFENINGEN

VOOR DE

VOLKSSCHOOL

DOOR

E. ALLEGAERT

Ridder in de Leopoldsorde, Oudleeraar in de Nederlandsche taal,
Algemeen Rijksopziener voor het Normaal Onderwijs,

EN

H. ABEELE

Oudleeraar in de Nederlandsche taal en letteren aan de
Lagere en aan de Middelbare Rijksnormaalschool te Gent,
Opziener voor de Normaalscholen.

HOOGERE GRAAD

DERDE DRUK

TIENEN (TIRLEMONT)

WEDUWE L. VERHEYEN

Namensche Straat, 46

—
1917

KLEINE
NEDERLANDSCHE SPRAAKKUNST

IN

OEFENINGEN

VOOR DE

VOLKSSCHOOL

DOOR

E. ALLEGAERT

Ridder in de Leopoldsorde, Oudleeraar in de Nederlandsche taal,
Algemeen Rijksopziener voor het Normaal Onderwijs,

EN

H. ABEELE

Oudleeraar in de Nederlandsche taal en letteren aan de
Lagere en aan de Middelbare Rijksnormaalschool te Gent,
Opziener voor de Normaalscholen.

HOOGERE GRAAD

DERDE DRUK

TIENEN (TIRLEMONT)

WEDUWE L. VERHEYEN

Namensche Straat, 46

—
1917

*Elk exemplaar draagt de handteekening van
een der Schrijvers.*

VOORBERICHT.

(TWEEDE DRUK.)

De onderwijzer, die dit boekje gebruikt, zal wel doen, eerst het stukje voor den middelbaren graad aandachtig te herlezen. Het zou kunnen gebeuren, dat de leerlingen den inhoud van dit laatste nog niet goed kenden; in dit geval is het plicht, de begrippen, in den middelbaren graad onderwezen, te herzien.

Op het einde van dit boekje wordt de aandacht gevestigd op enkele ongewone vormen, d. w. z. op vormen, die tot de schrijftaal behooren en in de gewone algemeene taal niet meer voorkomen. Talrijk zijn de lees- en handboeken, waarin deze vormen gebruikt worden. De onderwijzer mag dus wel vroeger, zelfs in den middelbaren graad, waar zulks noodig mocht blijken, de verklaring er van geven.

In hoofdzaak is deze tweede druk aan den eersten gelijk. Hier en daar is een oefening bijgevoegd en een aanwijzing voor den onderwijzer aan den voet van enkele bladzijden geplaatst.

September 1912.

BIJ DEN DERDEN DRUK.

Deze derde druk verschilt niet van den voorgaanden.

Juli 1917.

I. Herhaling en aanvulling ⁽¹⁾ van het aangeleerde.

BIJSTELLING.

1. Ontleed de volgende zinnen, aldus :
Albert, onze derde koning : onderwerp.
*legde den grondwettelijken eed af den 23ⁿ Decem-
ber 1909* : gezegde.

Onderwerp : *Albert, onze derde koning*.
Gezegde : *legde den grondwettelijken eed af den
23ⁿ December 1909*.

Onderwerp : Voornaamste deel : *Albert*
Bepaling : *onze derde koning* : tweede naam voor
Albert.

Gezegde : Voornaamste deel : *legde af*.
Bepalingen : 1. *den grondwettelijken eed*.
2. *den 23ⁿ December 1909*.

Albert, onze derde koning, legde den grond-
wettelijken eed af den 23ⁿ December 1909.

Brussel, de hoofdstad van België, ligt in het
hart van ons land. De Schelde, onze schoonste
stroom, bespoelt Antwerpen. Antwerpen ligt aan
de Schelde, onzen schoonsten stroom.

De eerste spoorweg van het vasteland werd aan-
gelegd in ons land onder de regeering van Leopold
den Eerste, onzen wijzen koning. Leopold de

(1) Lees de voorrede van het stukje voor den middel-
baren graad.

Tweede, de stichter van Kongo, stierf den 17^{en} December 1909 (1).

Christus, onze Zaligmaker, stierf voor de menschen aan het kruis.

Onze derde koning is een tweede naam voor *Albert*; hij wordt *bij* den eersten naam *gesteld* en heet daarom *bijstelling*.

**Daar de bijstelling een deel is, dat kan weg-
gelaten worden, staat zij tusschen komma's.**

2. Schrijf de voorgaande zinnen af en onder-
streep de bijstellingen. Duid achter de bijstelling
het geslacht en het getal van het naamwoord aan.
Zet twee strepen onder de bijvoeglijke woorden,
die in de bijstelling met *n* geschreven worden.

**Vóór een mannelijk enkelvoudig naam-
woord, dat bijstelling van een bepaling is,
schrijft men de bijvoeglijke woorden met *n* (2).**

3. Vul in en onderstreep de bijstellingen. Plaats
de komma's.

Uit de Geschiedenis.

Cesar d— groot— Romeinsch— veldheer ver-
sloeg de Nerviërs. De Nerviërs werden door Cesar
d— groot— Romeinsch— veldheer verslagen.

(1) Niet alle zinnen moeten schriftelijk ontleed worden.

(2) Die regel is een natuurlijk gevolg van de boven-
staande beschouwing. De bijvoeglijke woorden in de
bijstelling volgen dus den algemeenen regel. Zie stukje
Middelbaren graad, blz. 26.

Bodyognat d— koning der Nerviërs sneuvelde met het meerendeel der zijnen. Clovis liet zich door d— Heilig— Remigius bisschop van Reims doopen. D— Heilig— Remigius bisschop van Reims doopte Clovis. Pieter De Coninck deken van de wevers was het hoofd van d— opstand der Bruggelingen tegen de Franschen. Philips van Artevelde d— zoon van Jacob voerde de Gentenaars aan in d— slag bij Rozebeke. In d— slag bij Rozebeke werden de Gentenaars aangevoer— door Philips van Artevelde d— zoon van Jacob. Rubens het hoofd van de Vlaamsche schilderschool woonde te Antwerpen in de 17^e eeuw.

4. **Vindingsoefening.** Gebruik de volgende woorden in een zin en voeg er een passende bijstelling bij : *Europa, België, Gent, God, Albert.*

5. **Vindingsoefening.** Zoek zelf vijf zinnen met een bijstelling.

NAAMWOORD : MEERVOUD (1).

(BIJZONDERE GEVALLEN.)

6. Lees onderstaande zinnen.

Schrijf ze daarna in het meervoud.

Kongo word— een rijke uitvoermarkt voor d— koopman. D— metselaar en d— timmerman helpen elkander bij het bouwen van een huis. D—

(1) Vooraf te herzien wat over het meervoud van het naamwoord in den middelbaren graad is aangeleerd : Eerste stukje, blz. 9 en 47.

hartelooze voerman mishandelt zijn arm paard. D— krijgsman moet zijn land verdedigen, wanneer het door een vijand word— aangevallen. D— jongen wierp met een bal naar d— sneeuwman. D— blindeman ging van deur tot deur, geleid— door een jongetje. D— Engelschman drijft handel in alle werelddeelen. D— Franschman is zeer beleefd. Weet ge, wat een Noorman is? In de Middeleeuwen was d— graaf van Vlaanderen een leenman van d— koning van Frankrijk. In d— Zomer is d— dag lang. Scheur— het blad van uw boek niet. Leef— naar het gebod van God. Luister— naar het bevel van uw meester. Een leeg vat klinkt helder. D— goed— koetsier geeft zijn paard nooit een slag.

Man in samenstellingen wordt lieden : koopman, kooplieden; timmerman, timmerlieden; voerman, voerlieden; werkman, werklieden; enz.

Doch : *leenman, leenmannen; sneeuwman, sneeuwmannen; blindeman, blindemannen. Ook Noorman, Noormannen.*

Franschman, Franschen; Engelschman, Engelschen.

Let op het meervoud der volgende woorden :

Dag, dagen; blad, bladen; gebod, geboden; bevel, bevelen; vat, vaten; slag, slagen.

7. Zet de schuingedrukte woorden in het meervoud.

Kent gij twee groote *stad* van ons land? De *smid* beslaan de *paard*. De *schip* brengen de *waar* van

het eene land naar het andere. Het genootschap telt vijftig *lid*. Wie staat niet vol bewondering voor de *schoonheid* van de natuur? Vader bracht *zoetigheid* mee voor de *kind*. Di — getuige herinnert zich al de *bijzonderheid* van de gebeurtenis niet meer.

Vader voelt pijn in de *lende*. Gouden *ring*, *armband*, *oorring*, *borstspeld* zijn *kleinood*. Zij worden als *sieraad* gebruikt. De *koe* grazen in de weide.

In deze straat wonen vele *winkelier*. In mijn straat wonen twee *kruidenier*, vier *herbergier*, drie *hovenier* en twee *barbier*. De *soldaat* worden door de *officier* aangevoerd. De *scholier* moeten oplettend zijn in de klasse. De *portier* doen de *deur* open en bewaken de *gebouw*.

Wij kweeken *anjelier* in onz— tuin. Aan een rijtuig zijn er twee *portier*.

Let op het meervoud der volgende woorden :
stad, *steden* ; *smid*, *smeden* ; *schip*, *schepen* ;
lid, *leden* ; *schoonheid*, *schoonheden*, enz.

lende, *lenden* of *lendenen* ; *kleinood*, *kleinooden*
of *kleinoodiën* ; *sieraad*, *sieraden* of *sieradiën*.

winkelier, *winkeliërs* ; *herbergier*, *herbergiers*,
portier, *portiers*, enz. (namen van menschen).

anjelier, *anjelieren* ; *portier*, *portieren* (van een rijtuig) ; enz. (geen namen van menschen).

Doch : *officiërs* of *officiëren*, en steeds *scho-
liëren*.

8. Schrijf de volgende zinnen af. Zie goed, hoe de schuingedrukte woorden moeten geschreven worden.

Mijn moeder heeft twee *pond* boter meegebracht : het eene voor haar en het andere voor onze buurvrouw. Moeder gebruikt wekelijks twee *pond* boter. Ik kreeg twee *frank* terug ; de letters van het eene stuk waren bijna uitgesleten. Dit laken kost acht *frank* d— meter. Deze plank is twaalf *voet* lang. Wij hebben twee *voet*. Het ijs is bijna vier *duim* dik ; dez— namiddag mogen we schaatsen rijden. Die jongen is één van zijn *duim* kwijt.

Er is verschil tusschen :

twee pond, duim, voet, frank : een hoeveelheid,
en

twee ponden, duimen, voeten, franken : twee
afzonderlijke dingen.

9. Als voren :

In d— moestuin *vinden* (tegenw. t.) men *erwt*, *boon*, *wortel* en *kool*. D— mol *verslinden* (tegenw. t.) de wormen, die aan de *wortel* der *boom* knagen. In d— Herfst vallen de *blad* van de *boom*. Er ontbreken eenige *blad* in dit boek. De weduwe *zijn* (verled. t.) zonder *middel* van bestaan. De *vloer-kleed* of *tapijt* moeten van tijd tot tijd *uitkloppen* (verleden deelw.) worden. Wees zindelijk op uw *kleed*. Onze *vader*, de oude Belgen, waren gastvrij en dapper. D— onderwijzer *geven* (tegenw. t.) de *vader* inlichtingen omtrent het gedrag en de vlijt

van hun *kind*. De *spel* van de *kind* verschillen met het jaargetijde. Thuis hebben wij twee *spel* kaarten. Op het kermisplein staan twee *beesten*-*spel*. De mensch heeft vier *lidmaat* : twee *arm* en twee *been*. De *lidmaat* van ons genootschap beloven de *dier* met zachtheid te behandelen.

Let op de volgende meervouden :

wortel : *wortels* (van planten), *wortelen* (= eetbare wortels, groente); *blad* : *bladeren* of *blaren*, *bladers* en *bladen* (van boomen), *bladen* (van een boek); *kleed* : *kleederen* of *kleeren* (om ons te dekken), *kleeden* (= tapijten); — *vader* : *vaders* (= papa's), *vaderen* (= voorvaderen); — *spel* : *spelen* (krijgertje, dansen, springen, enz.), *spellen* (= voorwerpen, die bij het spel worden gebruikt; kermistenten); — *lidmaat* : *ledematen* (armen en beenen), *lidmaten* (= leden van een genootschap : menschen, die er deel van uitmaken).

VORMING VAN DE NAAMWOORDEN DOOR ACHTERVOEGSELS.

10. Vul in met een mannelijken persoonsnaam en onderstreep dien ⁽¹⁾.

Een inwoner van *Brussel* is een... Een inwoner van *Gent* is een... Een inwoner van *Antwerpen* is een... Een inwoner van *Oostende* is een...

(1) Deze oefeningen worden niet de eene na de andere gegeven, maar wel bij gelegenheid, zocals het programma het voorschrijft. Reeds in den aanvankelijken graad zal men, vooral mondeling, hiermee een aanvang maken. Deze nummers dienen tot proeve van schriftelijke bewerking.

Hij, die een ander *leert*, is een... Hij, die *schulden* heeft, is een... Hij, die *bedelt*, is een... Hij, die *babbelt*, is een...

Een inwoner van *Nederland* heet een... — Hij, die *brood bakt*, is een... Hij, die *draagt*, is een... Hij, die *schrijft*, is een...

11. Zelfde oefening.

Hij, die *gierig* is, is een... Hij, die *lui* is, is een... Hij die *wreed* is, is een... Hij, die *valsch* is, is een... Hij, die een *herberg* houdt, is een... Hij, die een *hof* verzorgt, is een... Hij, die een *school* bijwoont, is een... Hij, die een *winkel* houdt, is een...

12. Vul in met een vrouwelijken persoonsnaam. Onderstreep de persoonsnamen.

De vrouw van d— *bakker* is de... De vrouw van d— *boer* is de... De vrouw van d— *hertog* is de... De vrouw van d— *keizer* is de...

Zij die *danst*, is een...

Zij, die *onderwijst*, is een... Zij, die *leest*, is een...

Zij, die iets *bestuurt*, is een...

Zij, die *breit*, is een... Zij, die *schrijft*, is een... Zij, die *bedelt*, is een... Zij, die *babbelt*, is een... Zij, die *liegt* of *leugens* zegt, is een...

13. Vul in met een persoonsnaam en onderstreep dien.

Een inwoner van *Brugge* is een... Een bewoner van een *dorp* is een... Een bewoner van een

klooster is een... Een bewoner van een *stad* is een...

Wie naar school gaat om te *leeren*, is een ...
Wie een ander *volgt*, is een ... Wie kan *sterven*, is een...
Wie *na* ons *komt*, is een ...

Wie *gebannen* wordt, is een ... Wien men naar andere landen *zendt*, om de menschen tot het Christendom te bekeeren, is een ...

Welk geslacht hebben die persoonsnamen? Hoe kan men die ook als vrouwelijk naamwoord schrijven?

14. Vul in met een diernaam en onderstreep dien.

Een mannetjeskat is een... Een mannetjesduif is een...

Het wijfje van d— *aap* is de... Het wijfje van d— *ezel* is de...
Het wijfje van d— *pauw* is de... Het wijfje van d— *leeuw* is de...
Het wijfje van d— *beer* is de... Het wijfje van d— *tijger* is de...

15. Vul in met een zaaknaam en onderstreep dien.

Een werktuig, waarmede men bloemen *begiet*, is een...
Een werktuig, waarmede men iets fijn-*stampt* is een...
Een werktuig, waarmede men *waait* of wind maakt, is een...
Een werktuig, dat iemand *wekt*, is een...

Dat, waarmede men iets *wit* maakt, heet...
Dat, waarmede men linnen *stijft*, heet...
Dat, waarmede men iets *dekt*, heet...
Dat, waarmede men zichzelf of anderen *voedt*, heet...

Wat *gebrouwen* wordt, heet... Wat *geschapen* wordt, heet... Wat *geweven* wordt, heet... Wat *overblijft*, heet...

16. Vul in en onderstreep het afgeleide naamwoord.

De menschen *achten* d— oppassend— werkman.
Dez— geniet de ... van zijn medemenschen.

Mijn broeder *leest* een goed boek. De ... er van zal hem wijzer maken.

Wij *ontmoetten* onz— vriend op straat. Die... was ons zeer aangenaam.

De jongens *herhalen* hun les. Die ... is noodig; want zij kennen die les niet meer goed.

In deze gemeente mag men niet *bedelen*. De ... is verboden.

D— onderwijzer heeft hem zijn fout *vergeven*. Hij heeft hem ... geschonken.

Weet gij, wat dit woord *beteeken*—? Kent gij de ... van dit woord?

Di— man word— door allerlei ongemakken *gekwel*—. Hij heeft veel...

17. Zelfde oefening.

Di— mensch is zeer *goed*. Zijn ... is zeer groot.

Di— werkman is *eerlijk*. Hij word— om zijn ... algemeen geach—.

Dat kind is *bevallig*. Het word— om zijn ... door iedereen bemin—.

Onz— onderwijzer is *geleer*—. Hij bezit veel ...

Als men *kind* is, kent men nog geen zorgen. In de ... leef— d— mensch zonder zorgen.

Grootvader heeft zijn verstand verloren : hij is *kindsch*. In zijn ... vertel— hij allerlei dingen zonder eenige beteekenis.

Mijn kamer is vijf meter *lang*, vier meter *breed* en drie meter *hoog*. De ... van mijn kamer is vijf meter; de ... vier meter, en de ... drie meter.

Hier is het zeer *warm*. De ... is onverdraaglijk.

In de klasse is het *stil*. Er moet ... zijn in de klasse.

18. Zelfde oefening.

Hij vond het boek niet; het was te *duister*. In de ... kon hij onmogelijk het boek vinden.

Als d— mensch *oud* word—, voel— hij zijn krachten afnemen. In d— ... nemen de krachten van d— mensch af.

Die menschen zijn *rijk*, maar niet *tevreden*; ... gaat boven (= is meer waard dan) ...

Die twee jongens zijn ware *vrienden*. Hun ... is waar.

Hij was zeer *blijde*, toen hij het goede nieuws vernam. Zijn ... was overgroot.

Hij was zoo *gram*, dat hij het boek op d— grond wierp. In zijn ... wierp hij het boek op d— grond.

19. Vul in en onderstreep de afgeleide naamwoorden.

De *geestelijken* verwelkomden d— Koning. De ... verwelkomde d— Koning.

De *pakken*, die men op reis meeneemt, noemt men ... Wie kent hiervoor nog een ander woord?

De vereeniging van de *Christenen* noemt men de ...; de vereeniging van de *engelen* het ...

De *jongelingen* van de buurt kwamen bijeen. De ... kwam bijeen.

Wat iemand na zijn overlijden aan zijn erfgenamen *nalaat*, vormt de ...

20. Vul in en onderstreep de verkleinwoorden.

Een klein— *hof* is een ... (1) Een klein—*lap* is een ... Een kleine *zaag* is een ... Een kleine *kat* is een ... Een kleine *muis* is een ...

Een kleine *tafel* is een ... Een kleine *tang* is een ... Een klein *lam* is een ... Een kleine *ton* is een ... Een kleine *kar* is een ...

Een klein— *boom* is een ... Een klein *raam* is een ... Een klein— *zoom* is een ... Een kleine *bloem* is een ...

Een kleine *woning* is een ... Een klein— *haring* is een ... Een klein— *penning* is een ... Een klein— *koning* is een ...

Een klein— *ring* is een ... Een kleine *wandeling* is een ...

21. Zelfde oefening.

Een klein *glas* is een ... Een klein *blad* is een ... Een klein *schip* is een ... Een kleine *jongen* is een ...

Een kleine *slee* (= slede) is een ... Een kleine *la* (= lade) is een ... Een lieve *pa* of *papa* is een ...

(1) In algemeen Nederlandsch worden de verkleinwoorden meestal gevormd met de achtervoegsels *je*, (*e*)*tje*, *pje*, *kje*. Waar men in de volkstaal (*e*)*ke(n)*, *ske(n)* hoort, laat men door de leerlingen deze laatste vormen gebruiken.

of ... Een lieve *ma* of *mama* is een ... of ...
Een kleine *broer* of *broeder* is een ... of ...
Een kleine *zus* of *zuster* is een ... of ...
Een klein *kind* is een ...; twee kleine *kinders*
zijn twee ... of ...
Een klein *ei* is een ...; twee kleine *eieren* zijn
twee ... of ...

**VORMING VAN DE NAAMWOORDEN
DOOR VOORVOEGSELS.**

22. Vul in.

De bisschop van Mechelen is d— eerst— (=opperst—) *bisschop* van België of d— ... Lucifer was vóór zijn val een der opperste *engelen*, een ... Iemand, die in hooge mate een *bedrieger* is, is een ... Een groot— *deugniet* is een ...

De *broeders* N. of de ... N. zijn aannemers. Di—winkel word— gehouden door de *zusters* of de ... Z. De menschen, die in de *buurt* wonen, noemt men de ... Een van die menschen is een ... De *vogels* hebben onze streken verlaten; het ... heeft onze streken verlaten. De *bloemen* zijn verslens—; het ... is verslens—. Het aanhoudend *loeien* of het ... van die koe verveelde ons. Het aanhoudend *janken* of het ... van onz— hond maakte ons ongerust. Dat heen en weerloopen of dat ... belette ons te werken. Wat door het *bakken* wordt voortgebracht, is een ... Wat door het *bouwen* word—voortgebracht, is een ... Wat door het *zwellen* is ontstaan is een ... De oogen, waarmede men *ziet*,

vormen het ...; de ooren, waarmede men *hoort*, het ...; de tanden, waarmede men *bijt*, het ...

23. Zelfde oefening.

Milddadigheid is een *deugd*. Gierigheid is een ... De boog is een wapen, dat niet meer in *gebruik* is in het leger; het is een wapen, dat in ... geraak— is. Wie zijn medeleerling de les influister—, bewijst hem geen *dienst*, maar een ... Hoe noemt men het tegenovergestelde van *geloof* en *kunde*? Bij slecht *weer* of ... blijft men liefst thuis. Het slecht *kruid* of ... moet uitgetrokken worden. Een zeer slechte *daad* is een ... Een slecht *mensch* is een ... Een slecht *ding* is een ...

Waar geen *hoop* is, is er ... Gemis aan *orde* is ... Door slecht *gedrag* of ... maakt men zich onbe— min—.

SAMENGESTELDE NAAMWOORDEN.

24. Vul in en onderstreep de samengestelde naamwoorden.

De *kracht* van d— *stoom* noemt men ... De *kleur* van het *gelaat* is de ... D— *opgang* van de *zon* is d— ... De *plaats* van iemands *geboorte* is zijn ... Gent is de *stad* van de *bloemen* of de ... Een *muis*, die op het *veld* leeft, is een ... Een *kamer* op een *zolder* is een ... Een *gevecht* met de *vuist* is een ... De ... is een *bloem*, die in het *koren* bloeit. *Regen*, di— zoo fijn is als *stof*, is ... Een *bloem*, die op een *vlinder* gelijk, is een ... Het *houwen* van *beelden*

is het ... Het *vergieten* van *bloed* is het ... Het *houden* van de *boeken* is het ...

25. Zelfde oefening.

Het *kind* van iemands zoon of dochter is zijn ... Is er verschil tusschen een *klein kind* en een *kleinkind*? D— man, die een kleinkind heeft, is ten opzichte van dat kind d— ... Is een *groot vader* hetzelfde als een *grootvader*? Een *school* voor dokters, apothekers, advokaten, ingenieurs is een ... Is die school daarom een *hooge school*? De dorpen en het land in tegenstelling met de steden vormen het ... Is dat ook een *plat land*? Hoe noemt men d— eerst— dag van 't jaar? En hoe d— laatst— dag van 't jaar? Hoe moet ik schrijven : op welk— dag zal *nieuwjaar* (of : *nieuw jaar*) vallen? Het *nieuwjaar* (of : *nieuw jaar*, is tot nog toe zeer voordeelig geweest. De maan heeft niet altijd dezelfde gedaante; nagenoeg om de acht dagen verander— haar gestalte. Wanneer is het *nieuwemaan* (of : *nieuwe maan*) en wanneer *vollemaan* (of : *volle maan*)?

26. Zelfde oefening.

D— arend is een *vogel*, die *rooft* of een ... Een *pan*, die dient om iets in te *braden*, is een ... Een *lepel*, waarmede men *soep* eet, is een ... Een *lamp*, die aan de zoldering *gehangen* word—, is een ... Een *naald*, waarmede men *naait*, is een ... Het *bed*, waarop iemand *gestorven* is, is zijn ... Een *dier*, dat zijn jongen *zoogt*, is een ...

Een *deur*, die zich van *voren* aan een huis bevindt—, is een ... Een *rok*, di— men *boven* de andere aantrek—, is een ... Hoe noem— men een *schoen*, di— men *over* een ander— aantrek—? En hoe een *hemd*, dat men *over* een ander aandoet? De schoone dagen, die *na* d— *Zomer* komen, noemt men den ... D— *naam*, d— men *vóór* d— familie-naam zet, is d— ...

NAAMWOORD OF BIJVOEGLIJK WOORD (1).

27. Vul in. Verklaar mondeling uw antwoord.

In onz— tijd heeft men veel gedaan, om het lot van de *noodlijdend*— te verzachten. Men heeft scholen gebouwd— voor *blind*—, *doofstom*—, *achterlijk*—. Men heeft toevluchtsoorden geopen— voor *oud*— van dagen, huizen voor *ziek*— en *krankzinnig*—. *Werklooz*— worden gesteun—. D— *arm*— word— niet meer aan zich zelf overgelaten. D— *rijk*— bekommer— zich meer dan vroeger om d— toestand van d— werkman Is er iets *schooners*, iets *edellers* dan zijn tijd, zijn geld, zijn bekwaamheid te gebruiken voor het welzijn van zijn *naast*—? Hoe dikwijls heeft men de gelegenheid niet het *goede* te beoefenen!

Welke soort van woorden zijn de schuingedrukte?

Men zegt en schrijft *iets schoons*, *goeds*, *schooners*, enz., *niets schoons*, *goeds*, *schooners*, enz.

(1) Vooraf herhalen wat hierover reeds is aangeleerd. Zie Stukje voor den Middelbaren Graad, blz. 21 en 25, en in het *Overzicht*, blz. 47.

28. Schrijf n^r 27 af, maar gebruik de schuingedrukte woorden bijvoeglijk, aldus :

In onz—tijd heeft men veel gedaan, om het lot van de noodlijdende menschen te verzachten.

Noodlijdende, blinde, arme, rijke, enz. kunnen zoowel naamwoord als bijvoeglijk woord zijn.

Als naamwoord worden zij alleen in het meervoud met **n** geschreven.

Als bijvoeglijk woord volgen zij den regel voor de bijvoeglijke woorden, 't is te zeggen, dat zij met **n** geschreven worden vóór een mannelijk enkelvoudig naamwoord, dat bepaling is.

29. Vul in en schrijf de schuingedrukte woorden met den vereischten uitgang. Let er op, of het woord een naamwoord of een bijvoeglijk woord is.

De aardbeving van Messina in 1908.

Vele *dood* en *stervend* werden van onder de puinen weggedragen. De *gekwetst* werden naar houten loodsen overgebracht. De *overblijvend* wedijverden met elkander, om de *ongelukkig* te helpen. In dergelijke omstandigheden voel—men het vergankelijke, het nietige van alle aardsche bezittingen. *Honderd* menschen zijn in de ramp omgekomen. (Zou men dat op twee verschillende manieren kunnen zeggen? Is er verschil in betekenis?) *Duizend* toeschouwers bevonden zich op de plaats der ramp. (Zelfde opmerking als voren.)

Wij gingen met ons *vier* een wandeling doen. Hoeveel *vijf* heeft men noodig om het getal 555 te schrijven? Gisteren avond bij het kaartspel had mijn vriend de vier *zes*. Hoeveel is vier *vijfd* min één *vijfd*? Vier *vijfd* meter laken kost acht frank. Hoeveel kost één meter?

29b. Als voren.

Jezus' Bergpreek.

« Jezus sprak tot de menigte :

Zalig zijn de *arm*— van geest; want het Rijk der hemelen behoort hun toe.

Zalig zijn de *zachtmoedig*—; want zij zullen de aarde bezitten.

Zalig zijn zij, die treuren; want zij zullen vertroos— worden.

Zalig zijn zij, die hongeren en dorsten naar de rechtvaardigheid; want zij zullen verzadig— worden.

Zalig zijn de *barmhartig*—; want zij zullen barmhartigheid verwerven.

Zalig zijn de *zuiver*— van harte; want zij zullen God zien.

Zalig zijn de *vreedzam*—; want zij zullen kinderen Gods genoem— worden.

Zalig zijn zij, die vervolging lijden om de rechtvaardigheid; want het Rijk der hemelen behoort hun toe.

Zalig zijt gij, als men u, om Mijnentwille, zal lasteren en vervolgen en valschelijk alle kwaad tegen u spreken.

Verblijd— u en juicht; want uw loon is groot in d— hemel. »

30. Vul in.

*Karel d— Groot*e is d— merkwaardigst— vorst van de Middeleeuwen. Het bestuur van zijn zoon, *Lodewijk d— Vrome*, bracht vele ongelukken over ons land.

Karel d— Vijfde was d— zoon van *Philips d— Schoone* en Johanna van Kastilië. Door zijn moeder was *Philips d— Schoone* een afstammeling van *Philips d— Stoute*, eerst— hertog van Bourgondië, die tevens graaf van Vlaanderen was. D— kleinzoon van *Philips d— Stoute*, *Philips d— Goede*, werd vorst van de verschillende gewesten van ons land. Zijn zoon, *Karel d— Stoute*, was d— vader van Maria van Bourgondië, en deze de moeder van *Philips d— Schoone*. In 1555 stond *Karel d— Vijfde* de Nederlanden aan zijn zoon *Philips d— Tweede* af.

In namen als **Karel de Groot**e, **Lodewijk de Vrome**, **Karel de Vijfde**, **Philips de Tweede**, enz. worden **Groot**e, **Vrome**, **Vijfde**, **Tweede**, enz. als naamwoorden beschouwd.

Ze blijven onveranderd. Men schrijft die woorden met een hoofdletter.

31. Vul in.

Karel d— Goed— was een graaf van Vlaanderen. Hij *worden* (verled. t.) *vermoorden* (verled. deelw.) te Brugge in het begin van de 12^e eeuw. Lodewijk d— Heilig— was Koning van Frankrijk; hij leefde in de laatste helft der 13e eeuw.

Na d— dood van Karel d— Tweed—, koning van Spanje, ging ons land over aan Oostenrijk. Onder de regeering van Jozef d— Tweed— stonden de Belgen tegen de Oostenrijkers op. Zij *stichten* (verled. t.) de Republiek der Vereenigde Belgische provinciën. Doch dez— onafhankelijk— staat bleef maar één jaar bestaan (1789-1790). Opnieuw werden wij onder Oostenrijk gebracht. Kort— tijd nadien, in 1794, *worden* (verled. t.) ons land door Frankrijk *inlijven* (verled. deelw.). Van 1814 tot 1820 vormden wij met Holland een enkel land onder het bestuur van Willem d— Eerst—. In 1830 *worden* (verled. t.) België een onafhankelijk land. Leopold van Saksen-Coburg *worden* (verled. t.) zijn eerst— koning onder d— naam van Leopold d— Eerst—. Iedereen weet, dat d— zoon van dez— zijn vader opvolgde en d— naam droeg van Leopold d— Tweed—. Koning Albert is d— derd— koning van België Hij is d— neef van d— tweed— koning.

32. Vul in.

Welk— stok wilt ge hebben? Dez—; die— ander— vinden (tegenw. t.) ik te zwaar.

Bij *dezen* en *genen* moet ik nog eens aankloppen.

We hebben die aardappels van *denzelfde*, di— ze ook aan uw ouders levert. We ontmoeten (verled. t.) weer *dezelfden*, die we d— dag te voren gezien hadden.

Het leven van *dengene*, di— een ernstige bezigheid heeft, is aangenamer dan dat van *dengene*, di— niets te verrichten heeft. *Degenen* (of : *diegenen*), die in hun jonkheid hebben leeren wer-

ken en sparen, zullen in d— oud— dag niet door armoede kwellen (verleden. deelw.) worden.

Jan bemint zijn vader. Dez— heeft ook dag en nacht voor hem werken (verled. deelw.). Bemint Karel ook d— zijn—? Is Karel Jan zijn broer? Neen, het is d— mijn—.

Mijn vriend is met *de zijnen* naar Oostende vertrokken. Wanneer vertrekken *de uwen*? *De onzen* hebben tegen de slavenhandelaars in Kongo vele overwinningen behalen (verleden deelw.).

De schuingedrukte voornaamwoorden duiden personen aan, waarvan de naam niet is vermeld. Ze worden als echte naamwoorden beschouwd. Evenals het naamwoord krijgen zij alleen in het meervoud een **n**.

Dus : enkelv. : *degene* of *dengene*; *diegene* of *diengene*.

Meerv. : *degenen*, *diegenen*; *dezen*, *genen*; *de mijnen*, *de uwen*, *de zijnen*, enz.

WERKWOORD.

33. Vul in met de aangeduide vormen van het werkwoord (1).

Vóór den Slag der Gulden sporen.

(11^{en} Juli 1302.)

Het Fransche leger, 50.000 man sterk, *aanrukken* (verled. t.) om Vlaanderen te veroveren.

(1) Zie Stukje voor den middelbaren graad, blz. 12, 29, 35, 41.

De leerling zal in twijfelachtige gevallen de lijst van sterke en onregelmatige werkwoorden achteraan in het boekje raadplegen.

Zoo'n schoon leger *hebben* (verled. t.) men sinds lang niet meer op de been *zien* (verled. deelw.). Het puik van d— Fransch— adel *rijden* (verleden t.) in zijn rangen, en er boven *wapperen* (verleden t.) talrijke en kostbare vanen vroolijk in d— zonneshijn. Het *staan* (verled. t.) onder het opperbevel van Robert van Artois, neef van d— koning van Frankrijk. Dez— dappere, maar vermetel— veldoverste *zich inbeelden* (verled. t.), dat hij gemakkelijk onze gemeentenaren *zullen* (verled. t.) onderwerpen. In hun overmoed *zich overgeven* (verled. t.) zijn soldaten aan allerlei baldadigheden, *vermoorden* (verled. t.) vrouwen en kinderen en *schenden* (verled. t.) de heiligdommen.

De Vlamingen *hebben* (verled. t.) Kortrijk *bemeesteren* (verled. deelw.) en *belegeren* (verled. t.) het kasteel dezer stad, toen hun de aankomst van het Fransche leger *melden* (verled. deelw.) *worden* (verled. t.).

Kortrijk *liggen* (verled. t.) aan d— rechteroever van de Leie, dat is ten zuiden van deze rivier. Ten oosten van de stad *ontvangen* (verled. t.) de Leie de Groeningerbeek, die te midden van uitgestrekte moerassige weilanden van het zuiden naar het noorden *vloeien* (verled. t.). De Groeningerbeek zelf *ontvangen* (verled. t.) ten westen een zijrivier, de Groote beek genaamd, die ze met de grachten van de stad *verbinden* (verled. t.). De Vlamingen, *aanvoeren* (verled. deelw.) door een zoon en een kleinzoon van Gwijde van Dampierre, Gwijde van Namen en Willem van Gulik, *zich bevinden* (verled. t.) in d— onregelmatig—

vierhoek, *vormen* (verled. deelw.) door de Leie, de Groeningerbeek en de Grootte beek. Daar *afwachten* (verled. t.) zij d—vijand.

D—morgen van d—elfd—Juli 1302 *zich ver-
toonen* (verled. t.) het vijandelijk leger op d—rechteroever der Groeningerbeek, en *doen* (verled. t.) alsof het die *willen* (verled. t.) oversteken. Oogenblikkelijk *nemen* (verled. t.) de Vlamingen hun maatregelen. Het gros van het leger, achter de beek *verschuilen* (verled. deelw.), *bieden* (verled. t.) d—vijand het hoofd. De Ieperlingen *worden* (verled. t.) *belasten* (verled. deelw. de bezetting van het kasteel te bewaken en te beletten, dat zij in het hevigste van het gevecht een uitval *doen* (verled. t.).

(Naar G. KURTH's *Beknopte Geschiedenis van België.*)

33b. Als voren.

Jozef in de Gevangenis.

Jozef *verzuchten* (verled. t.) thans, te midden van misdadigers, in den kerker; maar God *zijn* (verled. t.) met hem en *maken* (verled. t.) hem behaaglijk in de oogen van d—opziener der gevangenis, die hem met het toezicht en de verzorging van de andere gevangen — *belasten* (verled. t.). Nu *gebeuren* (verled. t.) het, dat de opperschenker en de opperbakker van d—Koning, van een groot misdrijf tegen d—vorst *beschuldigen* (verled. deelw.) in dezelfde gevangenis *worden* (verled. t.) *werpen* (verleden deelw.). Op zeker—morgen *komen* (verled. t.) Jozef volgens gewoonte tot hen en, daar hij *zien* (verled. t.), dat zij treurig

zijn (verled. t.), *vragen* (verled. t.) hij hun : « Waarom *zijn* (tegenw. t.) ge zoo bedroefd? » — « Wij *hebben* (tegenw. t.) *droomen* (verled. deelw.) », *antwoorden* (verled. t.) zij, « en er *zijn* (tegenw. t.) hier niemand, die ons deze droomen *kunnen* (tegenw. t.) uitleggen. » Jozef *hernemen* (verled. t.) : « *Behooren* (tegenw. t.) de uitlegging der droomen niet aan God toe? *Verhalen* (gebiedende w.) mij eens, wat gij *droomen* (verleden deelw.) *hebben* (tegenw. t.). » Zij *verhalen* (verled. t.) hem alles.

Jozef *verklaren* (verled. t.) hun droomen en *voorspellen* (verled. t.) d— opperschenker, dat hij na drie dagen *zullen* (verled. t.) *verlossen* (verled. deelw.) *worden* (noemvorm) en d— Koning opnieuw d— beker *zullen* (verled. t.) *aanbieden* (noemvorm); d— opperst— der bakkers echter *voorspellen* (verled. t.) hij, dat hij na drie dagen ter dood *brengen* (verleden deelw.) *zullen* (verled. t.) *worden* (noemvorm).

Drie dagen later *vieren* (verl. t.) Pharao zijn geboortedag. Onder d— maaltijd *denken* hij aan zijn gevangen hofbedienden. Hij *herstellen* (verled. t.) den een in zijn vorige bediening, en *geven* (verl. t.) bevel den ander aan de galg te *hangen* (noemvorm). De opperschenker *zijn* (verled. t.) vol blijdschap over zijn verlossing, doch ondankbaar genoeg om Jozef te vergeten (1).

(Naar SCHUSTER's *Verkorte Bijbelsche Geschiedenis*).

(1) De onderwijzer zal nog meer dergelijke oefeningen geven. De nationale en de Bijbelsche geschiedenis leveren hiervoor overvloedige stof. Een uittreksel uit KURTH of SCHUSTER bv. wordt gedictieerd en de leerlingen stellen het werk w. in den aangeduiden tijd.

34. Vul in met een vorm van den verleden tijd.

Moeder *stijven* het linnen. Vader *stijven* mijn broer in zijn goed voornemen. Mijn ouders waren zeer tevreden over mijn vlijt : ik *krijgen* tot belooning een passerdoos. Karel d— Groot— *krijgen* drie en dertig jaar tegen de Saksen. D— hovenier *scheppen* water uit de beek, om zijn bloemen te begieten. God *scheppen* hemel en aarde. De jongen *schuilen* achter een boom, zoodat ik hem eerst niet bemerkte.

- { *Stijven, steef, gesteven* (het linnen *stijven*).
{ *Stijven, stijfde, gestijfd* (iemand in zijn voornemen *stijven* of *steunen*).
{ *Krijgen, kreeg, gekregen* (= ontvangen).
{ *Krijgen, krijgde, gekrijgd* (= krijg of oorlog voeren).
{ *Scheppen, schiep, geschapen* (= voortbrengen).
{ *Scheppen, schepte, geschept* (= putten, of met een schop opnemen).

Schuilen, school, gescholen of *schulde, geschuld* (zonder verschil).

35. Vindingsoefening. Maak zinnen, waarin een vorm van den verleden t. van de volgende werkwoorden voorkomt : *raden, scheiden, stooten, wasschen, zouten, jagen, vragen, waaien* (1).

36 Vindingsoefening. Als voren met : *bren-gen, denken, houden, leggen, durven, werken, zien, slaan*.

(1) Raadpleeg de lijst van sterke en onregelmatige werkwoorden op het einde van het stukje.

37. Afgeleide werkwoorden door den uitgang en. Verander de volgende zinnen zoo, dat hetzelfde wordt gezegd met een werkwoord, afgeleid van het schuingedrukte woord.

Moeder smeert *boter* op het brood. Ik geef mijn meester *eer*. Zij legt het haar in *krullen*. Men zet d— vorst een *kroon* op het hoofd. D— timmerman maakt de plank met *nagels* vast. D— jongen zet een *nummer* op de bladzijden van zijn schrijfboek. Moeder doet *zout* in de boter. Zij strooit *peper* over het gebraden vleesch. De meid ontdoet de aardappels van hun *schil*. Zij neemt het *schuim* af van de soep. D— slachter steekt de *keel* van het varken door. De boerin schept d— *room* van de melk af. D— boer werkt met d— *ploeg*. De jongens spelen met de *knikkers*. D— smid slaat met d— *hamer* op het aanbeeld. De soldaten slaan op d— *trommel*. Het jongetje blaast op de *trompet*. Men legt het graan op *zolders*. Hij leeft als een *rentenier*. Hij oefent het beroep van *boer* uit.

38. Als voren.

In de Lente worden de dagen *lang*. In d— Herfst worden zij *kort*. De vruchten worden *rijp*. De weide wordt *groen*. Het gras wordt *geel*. De waschvrouw maakt het linnen *blauw*. Zij laat het linnen *bleek* worden op het grasveld. Zij laat de wasch *droog* worden op d— *zolder*. D— werkman maakt d— muur *wit*. Het benedendeel er van maakt hij *zwart*. D— hovenier buigt dez— tak *krom*. Di— tak maakt hij *recht*. Hij maakt zijn zakken

ledig. De werkvrouw maakt d— grond *nat*. Het ijzer wordt in een molen *plat* gemaakt. D— ontvanger zamelt de belastingen *in*. Hij doet de fleschen *vol* met water. D— oppasser maakt de wilde dieren *tam*. Men schat niet altijd een goed mensch naar *waarde*.

**VORMING VAN DE WERKWOORDEN
DOOR VOORVOEGSELS.**

39. Vervang de volgende zinnen door andere, waarin een werkwoord met *be-* afgeleid voorkomt.

D— goed— *wandelt* op het pad der deugd. Hij *strijdt* tegen de ondeugd. Keizer Karel *vocht* tegen de Turken. De hovenier *giet* water over de bloemen. Hij *plant* bloemen in d— tuin. D— jongen maakt *kladden* op zijn blad. Mijn vriend *antwoordt* op mijn brief. De meid *ademt* over de ruit, vooral er met d— doek over te wrijven. D— aanne-mer *bouwt* huizen op di— grond. D— metselaar *strijkt* kalk over d— muur. De warmte doet die plant *voordeel* in haar groei. De koude doet ze *nadeel*. D— landbouwer werpt *mest* op den akker.

40. Gebruik in de volgende zinnen werkwoorden met *ont-*. Invullen, waar een streepje staat.

D— beul sloeg Egmont en Hoorne het *hoofd* af. Vader schoof d— *grendel* van de deur weg. Het boek *viel* uit zijn handen. De meid doet de *vet* plekken uit de kleeren. De petroleum vatte *vlam*. Het tafellaken was toege*plood*; moeder heeft het

opengelegd. D— wind berooft de boomen van hun *bladeren*. Hij *sluit* de deur; nu doet hij die open. Hij doet de pees van d— boog los; nu is dez— niet meer *gespannen*. Hij trekt de *kurk* van de flesch. De gauwdief heeft mij door het *stelen* van mijn uurwerk beroofd. D— hongersnood en de pest deden het *volk* uit die streek verminderen. Wanneer een spier van haar *zenuwen* berooft wordt, dan is ze lam.

41. Zelfde oefening met het voorvoegsel *ver*.

De werklieden kunnen di— steen op geen andere *plaats* leggen. De kleermaakster zal dit kleed *anders* moeten maken. D— tegenspoed heeft di— man *arm* gemaakt. De leerling maakt zijn opstel *beter*, door het van fouten te zuiveren. Men had hem *blind* gemaakt, door een doek voor zijn oogen te binden. Door het *bidden* liet hij zich overhalen. Hij laat d— voorgevel van zijn huis *anders bouwen*. Door de warmte verandert het water in *damp*. D— dronkaard verteert zijn geld met *drinken*. De Schelde en de Leie worden *één* rivier te Gent. D— toestand van den zieke wordt *erger*. Di— wijzer *gaat* van zijn plaats niet. Dat litteeken zal onder het *groeien* weggaan. Hij is door *honger* uitgeput. Hij heeft een ander *huis* betrokken. Hij heeft verkeerd *gesproken*. Hij heeft zijn tijd met *kijken* doorgebracht. Hij heeft verkeerd van zijn vriend *gedacht*. Di— heer geeft zijn landerijen in *pacht*. D— winkelier *rekende* verkeerd. Hij heeft zijn tijd met *slapen* verloren. D— Heilig— Bavo *deelde* zijn goederen *uit* onder de armen.

**VERLEDEN TIJD, VERLEDEN DEELW.,
BIJVOEGLIJK WOORD OF NAAMWOORD (1).**

42. Vul in.

Verachten. Men ... di— jongen, omdat hij al-
tijd loog. Di— ... jongen had leedwezen over zijn
gedrag. Ik heb hem om zijn leelijke leugens ...

Verkorten. Di— man ... zijn leven door d—
drank. Moeder ... het kleed. Het ... kleed is nog
lang genoeg. Hoevele menschen hebben hun leven
door onmatigheid niet ...

Vergulden. Het ... kruis schitterde in de zon. Di—
werkman ... het kruis. Wanneer is dat kruis ...

Benijden (zwak). Di— afgunstig— man ... het
geluk van zijn gebuur. Di— ... man beloonde
het kwaad met goed. Het is beter... dan beklaag—,
zegt het spreekwoord.

Verbranden. We hebben nog enkele stukjes van
d— ... brief teruggevonden. Ze ... d— brief. D—
brief is ...

Vermoorden. Het Gentsche volk ... Jacob van
Artevelde in zijn eigen huis (1345). Zeven en dertig
jaar later (1382) erkende datzelfde volk d— zoon
van d— ... Jacob, Philips van Artevelde, als hoofd
van de gemeente. Jacob van Artevelde werd in een
volksopstand ... D— zoon van d— ... vergat het
onrecht, dat men zijn vader had aangedaan.

(1) Vooraf herhalen, wat hierover in den middelbaren
graad is aangeleerd. Zie stukje voor den middelbaren
graad, blz. 29, 35, 25 en 9, en in het *Overzicht*, blz. 47 en 48.

43. Vindingsoefening. Zoek zelf met de volgende werkwoorden zinnnetjes, waarin achtereenvolgens de verleden tijd, het verleden deelwoord, het verleden deelwoord als bijvoeglijk woord en, waar het kan, het verl. deelw. als naamw. gebruikt worden : *aanvaarden, verlotten, misleiden, beantwoorden*.

GELIJKLUIDENDE VORMEN.

44. In de volgende zinnnetjes moeten de werkwoorden (*beklagen, verbranden*) op dezelfde manier uitgesproken worden. Moet men die gelijkkluidende vormen (of homoniemen) ook op dezelfde manier schrijven? Verklaar uw schrijfwijz.

Beklagen. Di— man ... zich over zijn lot. Gij ... hem. Lieve kinders, ... d—gen—, di— het geluk niet heeft, naar school te gaan. D— dood van een braaf mensch word— algemeen ...

Verbranden. Ik ... al die oude schrijfboeken. Waarom ... gij de uwe ook niet? Ik heb ze reeds lang ... Jan, ... dat papier eens.

Kunt ge van dat laatste werkwoord nog meer gelijkkluidende vormen met de bovenstaande aangeven?

45. Vindingsoefening. Geef van de werkwoorden *hermaken* en *ontleden* vier gelijkkluidende vormen aan? Gebruik daarna ieder van die vormen in een kleinen zin.

46. Vindingsoefening. Zoek zelf twee werkwoorden, waarvan ge ten minste vier gelijkklui-

dende vormen kunt aangeven. Gebruik ieder van die vormen in een kleinen volzin.

ZINTEEKENS (Herhaling).

47. Plaats in het onderstaande stuk de zintteekens. Mondelinge verklaring ⁽¹⁾.

Ontdekking van Amerika.

Amerika een der vijf werelddeelen werd door Christoffel Columbus ontdekt. Deze werd geboren te Genua in Italië in 1440 Wanneer en hoe ontdekte Columbus Amerika Dat wil ik u vertellen Op het einde der vijftiende eeuw na de uitvinding van het kompas zocht men een nieuwen weg naar Indië Wie kan me Indië op de wereldkaart toonen Kent gij ook den vroegeren weg naar Indië De waren uit dat heerlijk land werden deels te water deels te land naar Europa overgebracht Van Indië naar Suez werd de reis te water afgelegd Van deze stad tot Alexandrië moest de lading met wagens vervoerd worden Van Alexandrië ging het opnieuw met schepen Dat gedurig lossen en laden veroorzaakte veel tijdverlies en groote onkosten Daarom trachtte men de reis geheel en al te water te doen.

Na rijp overleg meende Columbus dit doel te kunnen bereiken Hij zei De aarde is rond Met

(1) Ook als dictee. Reeds vroeger zal de onderwijzer bij een dictee die zintteekens door de leerlingen laten plaatsen, waarvan zij het gebruik geleerd hebben. Zie stukje voor den middelbaren graad, blz. 6, 10, 11, 22, 34, 39.

steeds westwaarts te varen moet ik in Indië aanlanden Doch Columbus was arm Om dit plan uit te voeren had hij geld schepen en een bemanning noodig Vergeefs wendde hij zich tot de regeering van de volgende staten Genua Portugal en Spanje Eindelijk toch na de verdrijving van de Mooren uit Spanje zouden de vorsten van dit land Ferdinand van Arragon en Isabella van Castilië hem de noodige hulp verleen

48. Als voren.

Ontdekking van Amerika. (Vervolg.)

Drieschepen waren te zijner beschikking gesteld Daarmee vertrok hij den 3° Augustus 1492 Hij voer eerst tot aan de Kanarische eilanden langs de westkust van Afrika gelegen Toen zette hij den koers vlak westwaarts Weldra zag men niets meer dan water Velen begonnen ongerust te worden Na zes weken had men nog geen land in 't zicht Het scheepsvolk begon te morren luidop te klagen en eindelijk te bedreigen Zij wilden onmiddellijk naar het Vaderland terugkeeren Zouden wij nu den moed laten zakken vroeg hun Columbus Zie die vogels en dat drijfhout Zijn dat geen zekere voortekens van de nabijheid van land Hebt nog wat geduld Wij zijn ons doel nabij

Slechts drie dagen uitstel wilden de oproerige matrozen hem verleen Hoe groot was de verlegenheid van Columbus niet Al zijn moeite al zijn

werk zou vergeefsch zijn Hij zou moeten tegen wil en dank terugkeeren Van zijn schoome droomen zou niets komen.

Doch weldra werd de moedige zeevaarder van zijn angst verlost. In den vroegen morgen van den tweeden dag klonk van uit den mastkorf de kreet Land land Den 12ⁿ October met zonsopgang landde Columbus in een schoon eiland Hij gaf het den naam van San Salvador (= Heilige Verlosser) Een korteren weg naar Indië had hij niet ontdekt maar wel een nieuw werelddeel.

48b. Als voren.

De Jongeling van Naïm.

Jezus kwam in de stad Naïm Vele discipelen en een groote menigte volk vergezelden hem Aan de stadspoort zag Hij een lijkstoet voorbijgaan Men droeg het lijk van den eenigen zoon eener weduwe naar de begraafplaats De moeder door vele bekenden vergezeld ging weenend en jammerend achter de lijkbaar Bij dit zicht werd de Heiland door medelijden aangedaan Liefderijk sprak Hij tot de moeder Wil niet weenen Hij lei zijn hand op de baar De dragers hielden stil Tot het lijk sprak Hij Jongeling sta op De overledene richtte zich nu dadelijk op Jezus bracht hem tot zijn moeder De aanwezigen door dit wonder getroffen waren met groote vrees bevangen Zij spraken Een groot profeet is in ons midden verschenen.

HERHALINGSOEFENINGEN.

49. Ontleed de zinnen uit 47, 48 en 48b (1).

50. Geef achtereenvolgens aan :

- a. de naamwoorden met geslacht en getal.
- b. de bijvoeglijke woorden.
- c. de voornaamwoorden.
- d. de werkwoorden.
- e. de voorzetsels.

51. Verklaar, waarom de bijvoeglijke woorden vóór een mannelijk enkelvoudig naamwoord met of zonder *n* geschreven worden.

52. Verklaar de schrijfwijz van de werkwoorden in den tegenwoordigen en in den verleden tijd.

53. Verklaar de schrijfwijz van de zwakke verleden deelwoorden.

54. Geef voor ieder werkwoord de volgende vormen aan : noemvorm, verleden tijd (1ⁿ pers. enkelv.) en verleden deelwoord.

55. Verklaar, waarom de voornaamwoorden *deze* en *wie* (begin van n° 47) zonder *n* geschreven worden.

(1) Die ontleding zal meest mondeling geschieden. Een enkelen goed gekozen zin zal de onderwijzer ook schriftelijk laten ontleden.

VORMING
VAN DE HOEDANIGHEIDSWOORDEN.

56. Achtervoegsels. Vul in, en onderstreep de afgeleide hoedanigheidswoorden.

D— haas gevoelt *vrees* voor andere dieren; hij is ... Di— streek vertoont vele *heuvels*; zij is ... Di— grond bevat *steen*; hij is ... In Zwitserland zijn vele *bergen*; het is een ... land.

In d— Herfst zijn sommige bladeren bijna *rood* of ..., andere bijna *geel* of ... Een papier, dat bijna groen is, is ... Een kleur, die naar het *bruine* trekt, is ...

Di— man heeft manieren als een *kind*, hij is ... D— toon, waarop di— jongen spreekt, lijkt op di— van een *meester*; zijn toon is ... Dat dier heeft een gedaante als een *slang*; het heeft een ... gedaante. D— stengel van die plant is als van *hout*; hij is ... De huid van het kind gloeit; het is alsof het de *koorts* had; het kind is ... Di— jongen is geneigd tot *snoepen*; hij is ...

57. Zelfde oefening.

Een grond, die vele *vruchten* voortbrengt, is ... Een steenen vaas kan *breken*; zij is ... Hout kan *branden*; het is ... Een ijzeren staaf kan *gebogen* worden; zij is ... Di— last kan *gedragen* worden; hij is ... Dat water kan *gedronken* worden; het is ... water. Dat huis kan *niet bewoond* worden; het is on... Die waarheid kan *niet gelochend* worden; zij is on... Het water kan *vloeien*; het is ...

Buskruit kan *ontploffen*; het is ... De bevolking, die kan *strijden*, is de ... bevolking. Zij kan zich *weren*; zij is ...

Wi— met *aandacht* luistert, is ... Een kroon met *doornen* is een ... kroon. Een wolf, die *honger* heeft, is een ... wolf. Een man, die *moed* heeft, is ... Een jongen, die met *vlijt* werkt, is ... Een dag met *zon* (= zonneshijn) is een ... dag.

Een grond, die te veel *zand* bevat, is een ... grond. Weer met te veel *wind* is ... weer.

58. Zelfde oefening :

Een gedaante, gelijkende op die van *d—mensch*, is een ... gedaante. Een houding, overeenkomende met die van den *man*, is een ... houding. Zorgen van een moeder of overeenkomende met die van een moeder zijn ... zorgen. Vermaningen van een *vader* of overeenkomende met die van een vader zijn ... vermaningen. Manieren van een *kind* of overeenkomende met die van een kind zijn ... manieren. Een kroon van een *graaf* is een ... kroon. Een kroon van een *keizer* is een ... kroon. De staf van een *bisschop* is de ... staf.

Een werk, dat kan *gedaan* worden, is ... Een pijn, die kan *geleden* worden, is een ... pijn. Een droefheid, die *niet* kan *beschreven* worden, is een on... droefheid. Een vlakte, die *niet* kan *gemeten* worden, is een on... vlakte.

Een landschap, dat *bekoort*, is een ... landschap. Een gelaat, dat zich gemakkelijk *beweegt*, is een

... gelaat. Een insect, dat *schade* veroorzaakt, is een ... insect. Een lichaam, dat kan *sterven*, is ...

59. Zelfde oefening.

Wie zijn *eer* verloren heeft, is ... Een kind, dat zijn *ouders* verloren heeft, is een ... kind. Een vat zonder *bodem* is een ... vat. Metselaars zonder *werk* zijn ... metselaars. Een brief zonder *naam* (= ongeteekend) is een ... brief. Iemand, di— zonder *adem* aan komt geloopt, is ... Wie zonder *zorgen* is, is ...

Een pijn, die men niet kan *dulden*, is een ... pijn. Een schip, dat niet te *redden* is, is ... Iemand die rust, voor het oogenblik niet *werkt*, is ...

Een tafel van *eikenhout* is een ... tafel. Een doos van *blik* is een ... doos. Een muntstuk van *koper* is een ... muntstuk. En een muntstuk van *zilver, goud, nikkel* en *brons*? Een blad van *marmer* is een ... blad. Een buis van *lood* is een ... buis. Een omslag van *karton* is een ... omslag. Kleeren van *wol* zijn ... kleeren. En van *katoen*, van *zijde* en van *lijnwaad*?

OPMERKING. Hoedanigheidswoorden, die de stof aangeven als de hierbovenstaande, worden *altijd* op dezelfde manier geschreven, gaan dus *altijd* uit op *en* : *Een gouden keten, een gouden ketting, een gouden horloge, gouden ketens*, enz.

60. Zelfde oefening :

De haven van *Antwerpen* is de ... haven; die van *Gent* is de ... en die van *Brugge*, de ... Kant

van *Mechelen* noemt men ... kant. Bier van *Ouden-aarde* is ... bier; bier van *Leuven* is ... bier; bier van *Brussel* is ... bier. Modes van *Parijs* zijn ... modes. Wijn van den *Rijn* is ... wijn. Vasco de Gama was een ... zeereiziger, omdat hij van *Portugal* was. Hoe noemt men de taal van *Engeland*, van *Spanje*? Hoe noemt men de taal van een *Italiaan*, van een *Rus*, van een *Deen*, van een *Zweed*?

Manieren van de stadsbewoners of overeenkomende met die van de bewoners der *steden* zijn ... manieren. Goederen van deze *aarde* zijn ... goederen. Het geluk van den *hemel* is het ... geluk. Vermaak van deze *wereld* is ... vermaak. Gebruiken van *heidenen* zijn ... gebruiken. Een onderwerping als die van een *slaaft* is een ... onderwerping. Een stilte als die van den *dood* is een ... stilte. Een oude man, die als een *kind* geworden is, is ...

61. Zelfde oefening.

Iemand, die gaarne *werkt*, is ... Iemand, die gaarne *arbeidt*, is ... Iemand, die gaarne *spaart*, is ... Iemand, die gemakkelijk *gehoorzaamt*, is ... Iemand, die geduldig *lijdt*, is ... Iemand, die anderen goed *verdraagt*, is ... Iemand, die goed *opmerkt*, is ...

Een twijgje en een rieten stokje *buigen* gemakkelijk, ze zijn ... Brood *voedt* goed, het is ... Een warme regen is gevallen; de planten *groeien* goed; het is ... weer.

62. Zelfde oefening.

Een dier met *dikke huid* is een ... dier. Een dier met *vier voeten* is een ... dier. Een figuur met *drie hoeken* is een ... figuur. Een plant, die maar *één jaar* leeft, is een ... plant. Een, die *twee jaar* leeft, is een ... plant. Een spin met *lange pooten* is een ... spin. Een woord, dat uit *twee lettergrepen* bestaat, is een ... woord. Een jongen met *zwart haar* is een ... jongen. Een plaats *onder de aarde* gelegen, is een ... plaats. Een kolonie, *over de zee* gelegen, is een ... kolonie. Een schilder *uit de zeventiende eeuw*, is een ... schilder.

63. Voorvoegsels. Vul in en onderstreep de afgeleide hoedanigheidswoorden.

Wie zeer *dom* is, is ... Wie zeer *lui* is, is ...
Wie zeer *slecht* is, is ... Wie zeer *gierig* is, is ...

Een bezoek, dat niet *aangenaam* is, is een ...
bezoek. Een water, dat niet *diep* is, is ... Wie niet
matig is, is ... Wat niet *zuiver* is, is ... Wat niet
noodig is, is ...

Wie *laarzen* aan heeft, is ... Wie een *mijter*
draagt, is... Een blad, waarvan de rand van *tanden*
voorzien is, is een ... blad. De huid van het
zwijn is voorzien van *borstels*; het is een ... huid.
Een tak met *bladeren* is een ... tak.

Die jongen is ..., omdat hij een *korte broek*
draagt. Die jongen is ..., omdat hij een *lange*
broek draagt. Iemand, die *korte beenen* heeft, is
...; iemand, die *lange beenen* heeft, is ... Iemand,
die *dikke armen* heeft, is ... Hoe is iemand, die

korte armen, en iemand, die *lange armen* heeft?
Marmer, dat van *blauwe aderen* is voorzien, is ...

64. Zelfde oefening.

Een gelaat met *tranen* bedekt, is een ... gelaat.
Een mensch met *gaven* is een ... mensch. Een
man voorzien van *jaren*, is een ... man. Een
hand met *bloed* er op is een ... *hand*. Een schip,
dat *wel* (= goed) van *mannen* (= bemanning) voor-
zien is, is een ... schip. Een stad, die *wel* van
volk voorzien is, is een ... stad.

65. Samengestelde hoedanigheidswoorden.
Vul in en onderstreep de samengestelde hoedanig-
heidswoorden.

Een boek, dat *waard* is *gelezen* te worden, is ...
Een man, die *waardig* is *bemind* te worden, is ...
Een grijsaard, die onzen *eerbied waardig* is, is ...
Iemand, die *schuw* is voor *menschen*, is ... Een
boom, die *rijk* is aan *bladeren*, is ... Een dier, dat
vleesch eet, is een... dier. Een blad, dat *geel* is
als een *citroen*, is ... Het gestel van dien man is
zoo *sterk* als *ijzer*; het is ... Dit papier is zoo *wit*
als *sneeuw*, het is ... Die jongens zijn *doof* en
stom of ... Deze suikerbolletjes zijn *zuur* en *zoet*
of ...

BIJWOORDEN.

66. Ontleed mondeling de volgende zinnetjes.
Onderstreep de woorden, die het werkwoord
bepalen.

Waar? De weg liep bergop. Nergens zagen we een huis of mensch. Overal staken de madeliefjes hun kopje boven het gras. Onderweg rustten wij uit in de lommer van een boom.

Wanneer? Gisteren deden wij een wandeling. Vandaag blijven wij thuis. Morgen zullen wij uitgaan. Dagelijks lezen wij een les uit ons boekje.

Waardoor of waarom? Waardoor onstond die overstroming? Het had vele dagen geregend; hierdoor liepen de rivieren over. Waardoor werd die brand veroorzaakt? Waarom zijt ge gisteren uit de school gebleven? Ik was ziek; daarom ben ik niet gekomen.

Hoe? Jan leest vlug; maar leest hij goed? Karel spreekt klaar en duidelijk. Hendrik schrijft netjes.

Woorden, die het werkwoord bepalen noemt men bijwoorden.

Die woorden worden zoo genoemd, omdat zij *bij* het werkwoord gevoegd worden.

67. Ontleed mondeling de volgende zinnetjes. Onderstreep de woorden, die een hoedanigheidswoord of een bijwoord bepalen.

Hoeveel? Te Antwerpen is de Schelde zeer breed. Brussel is een zeer schoone stad. Een kogel vliegt zeer snel door de lucht. Het licht vliegt oneindig veel sneller. Onze aarde is zeer groot. Hoe groot is de omtrek van de aarde? De

zon is veel grooter dan de aarde. De maan is zoo groot niet als de aarde.

Woorden, die een hoedanigheidswoord of een ander bijwoord bepalen, zijn bij woorden.

Samenvatting : **Woorden, die een werkwoord, een hoedanigheidswoord of een ander bijwoord bepalen, zijn bij woorden.**

WOORDEN OP *s* OF *sch*.

Regel : Wanneer men op het einde van een woord een *s* hoort, schrijft men *s* of *sch*.

Men schrijf *sch*, wanneer het woord een hoedanigheidswoord is. Men schrijft *s*, wanneer het woord geen hoedanigheidswoord (dus een bijwoord) is (1).

Uitzonderingen : 1. De eenlettergrepige woorden worden met *sch* geschreven : *valsch, malsch, boersch, stuursch*, enz.

Doch *ginds(ch), links(ch), slinks(ch), rechts(ch), schuins(ch), trots(ch), ras(ch)* volgen den regel.

2. De volgende hoedanigheidswoorden worden met *s* geschreven : *bits, spits, los, paars, ros*.

68. Vul in.

Een *jaarlijk—e* prijsuitdeeling is een prijsuitdeeling, die *jaarlijk—* plaats heeft *Wekelijk—*

(1) Die regel zou kunnen aangeleerd worden, zonder dat de leerling het bijwoord kan onderscheiden.

ontvangen de werklieden hun loon. De *wekelijk—e* bijdrage is 10 centimes. *Maandelijk—* komen wij bijeen. De *maandelijk—e* bijeenkomst heeft plaats den eersten Zondag van de maand. Weet ge, wat een *driejaarlijk—e* wedstrijd is? Die jongen deed *vergeef—e* moeite. *Vergeef—* trachtte hij dat woord uit te spreken. Met *zijwaart—* te springen werd hij niet overreden. Door een *zijdeling—en* sprong ontkwam hij het gevaar. Geef ons heden ons *dage—lijk—* brood. *Dagelijk—* bidden wij om kracht en bijstand.

Dat kalfsvleesch is *mal—*. Die peren zijn *mal—* gestoofd. Hij keek me *stuur—* aan. Een *stuur—* gezicht beteekent niet altijd een slechte inborst. Wat is een schuine of *schuin—e* lijn? Die lijn loopt *schuin—*. Ziet ge *gind—en* toren? *Gind—* zullen we elkander ontmoeten. De pauw is een *trot—* vogel. Hij wandelt *trot—* op en neer. Zie noch *recht—* noch *link—*, maar recht vóór u. Die jongen is *link—*; zijn broer *recht—*. De toren van onze kerk is *spit—*. Wat is een *bit—* woord? Wat is een *paar—* lint? Die knoop is *lo—*. Het vuur brandde in den open haard; de muren schenen met een *ro—e* kleur bedekt.

69. Afgeleide bijwoorden. Vervang de schuin-gedrukte bepalingen door een bijwoord.

Ik lees *iederden dag* eenige bladzijden uit mijn boek. Wij schrijven *elke week* een opstelletje. De onderwijzer zendt *iedere maand* aan de ouders een verslag over het gedrag, de vlijt en de vorderingen van zijn leerlingen. *Ieder jaar* heeft een prijsuit-deeling plaats.

Na de school gaan de leerlingen *naar huis*. Al die menschen gaan *naar de stad*. De wind komt uit het zuiden : de rook vliegt *naar het noorden*. Gisteren ging de rook *naar het Oosten*. Wanneer gaat hij *naar het westen*, en wanneer *naar het zuiden*? Kan de wind nog een andere richting volgen? Iemand die *naar voren* gaat, gaat ... Iemand, die *naar achteren* gaat, gaat ... Kan men nog in een andere richting gaan? Mijn broer komt *naar hier*. Hij vertrekt *naar daar*.

70. Zelfde oefening.

Voor de kortheid heeft die jongen het plan van zijn opstel niet geschreven. *Voor de duidelijkheid* is het soms goed een zelfde woord te herhalen. *Voor de welluidendheid* zegt men *gouden* en niet *goudene*. *Voor het gemak* schrijft deze leerling zijn werk af.

BEPALINGEN MET als.

71. Ontleed de volgende zinnen ⁽¹⁾ :

Als eerste knecht moest Jan toezicht houden over de andere werklieden. Als oudste bloedverwant ging Vader vooraan in den begrafenisstoet. Als oudsten bloedverwant liet men hem vooraan gaan in den stoet. Iedereen beschouwt Rubens als den grootsten Vlaamschen schilder. Rubens wordt door iedereen als de grootste Vlaamsche schilder beschouwd.

(1) Eerst mondeling ; daarna enkele zinnen schriftelijk.

Voorbeeld :

Jan als eerste knecht : onderwerp.

moest toezicht houden op de andere werklieden :
gezegde.

Onderwerp :

Voornaamste deel : *Jan*.

Bepaling : *als oudste knecht*.

Gezegde :

Voornaamste deel : *moest toezicht houden*.

Bepaling : *op de andere werklieden*.

De bijvoeglijke woorden vóór een mannelijk enkelvoudig naamwoord worden met **n** geschreven, wanneer dit naamwoord als bepaling met **als** bij een andere bepaling staat ⁽¹⁾.

72. Vul in :

Als eerst— leerling van zijn klasse bedankte Karel d— onderwijzer. Als eerst— leerling van zijn klasse werd Karel door d— onderwijzer met dat werk belast. Als best— werkman werd Jan het

(1) Zelfde regel als voor de bijstelling (zie blz. 6). Men merke op, dat een bepaling met *als* in vele gevallen de waarde van een bijstelling heeft. Zoo beteekent : *Als eerste knecht moest Jan toezicht houden over de andere werklieden* zooveel als : *Jan, de eerste knecht, moest toezicht houden over de andere werklieden*.

Bij gelegenheid zal de onderwijzer bepalingen behandelen als : *Door vleiërs werd Philips van Bourgondië* DE GOEDE genoemd en *Vleiërs noemden Philips van Bourgondië* DEN GOEDE. In dergelijke zinnen wordt ook de spelling van het lidwoord *de n* bepaald door den regel voor de bijvoeglijke woorden in bijstellingen.

toezicht over het werk opgedragen. Jacob van Artevelde mag als d— redder van het Vlaamsche volk, in de eerste helft der veertiende eeuw, beschouwd worden. Als jongst— broer werd hij door ons allen vertroetel—.

HERHALINGSOEFENINGEN.

73. Redekundige ontleding. Ontleed redkundig ⁽¹⁾ de volgende zinnen :

1. De gebroeders van Eyck en Memlinc, de beroemdste schilders van hun tijd, leefden te Brugge in de vijftiende eeuw.
2. In de Middeleeuwen was Brugge de voornaamste handelsstad van West-Europa.
3. In de zestiende eeuw werd Brabant het voornaamste gewest van de Nederlanden.
4. Antwerpen, de rijke handelsstad, verviel op het einde der zestiende eeuw.
5. Onder de regeering van Albert en Isabella woonden te Antwerpen vele groote schilders.
6. Na vele lotgevallen werd België in 1830 een onafhankelijk koninkrijk.
7. Nijverheid en handel hebben de algemeene welvaart vermeerderd.

(1) Een zin redkundig ontleden is hem ontbinden in onderwerp en gezegde en in ieder van deze twee deelen het voornaamste en het minder voorname deel (de bepaling of de bepalingen) aanduiden.

8. Leopold de Eerste en Leopold de Tweede hebben door hun wijs bestuur de liefde en de dankbaarheid van hun volk verdiend.

74. Taalkundige ontleding. Tot welke woordsoort behooren de woorden uit de bovenstaande zinnen? Volg hierbij de volgende orde : 1. Naamwoorden; 2. Voornaamwoorden; 3. Bijvoeglijke woorden; 4. Werkwoorden; 5. Bijwoorden; 6. Voorzetsels; 7. Voegwoorden.

II. SAMENGESTELDE VOLZIN.

HOOFD- EN BIJZIN.

75. Ontleed de volgende volzinnen aldus : (1)

Vele mensen : onderwerp

meenen, dat jenever verwarmt : gezegde.

Gezegde :

Meenen : voornaamste deel

dat jenever verwarmt : bepaling.

Verwarmt jenever?

Vele mensen meenen, dat jenever verwarmt. Walvischvaarders en noordpoolreizigers beweren, dat door het gebruik van jenever of anderen sterken drank de lichaamswarmte vermindert.

De bloedvaten aan de oppervlakte van de huid zetten zich aanzienlijk uit, wanneer men jenever drinkt. De huid wordt rood en warm, daar de toevoer van bloed naar de huid toeneemt. Doch het lichaam verliest door uitstraling veel warmte, omdat het bloed in aanraking komt met de buitenlucht. Het is door proefnemingen bewezen, dat de temperatuur van het lichaam eenigen tijd na het drinken van jenever sterk is gedaald.

Wie dat weet, zal een tas warme koffie verkiezen boven een glas jenever.

Hij blijft dan, wat hij is : een gezond mensch.

(1) Eerst mondeling te behandelen.

Een zin, die een deel van een anderen zin is, noemt men bijzin.

De zin, die van geen anderen afhangt, is een hoofdzin.

Zinteeken. De bijzin wordt van den hoofdzin gescheiden door een komma.

76. Schrijf het voorgaande lesje af en onderstreep de bijzinnen.

Een bijzin kan zijn :

1. *onderwerpszin of onderwerp van een anderen zin ;*
2. *gezegdezin of gezegde van een anderen zin ;*
3. *bepalingszin of bepaling in het onderwerp of gezegde.*

77. Ontleed iederen bijzin uit n^r 75, aldus :
dat jenever verwarmt : bepalingzin
jenever : onderwerp
verwarmt : gezegde.

78. Ontleed als in 75 onderstaande volzinnen (mondeling). Onderstreep de bijzinnen en duid tusschen haakjes aan, of het onderwerpszinnen, gezegdezinnen of bepalingszinnen zijn. Plaats de komma's.

De leerling die vlijtig werkt wordt op het einde van het jaar beloond. Ik weet wat de brief bevat. Kunt gij mij zeggen wie dat nieuws verspreid heeft? De zwaluw keert naar onze streken terug

wanneer de Lente aangekomen is. Het is bewezen dat de aarde een bol is. Onze ouders blijven wat zij altijd geweest zijn onze beste vrienden.

Wanneer een volzin uit een enkelen zin bestaat, is hij enkelvoudig.

Wanneer een volzin uit meer dan een zin bestaat, is hij samengesteld.

Een volzin bevat zooveel enkelvoudige zinnen als vervoegde werkwoorden (= werkw. in den tegenwoordigen tijd, den verleden tijd of gebiedende wijs).

78b. Als voren.

God die oneindig machtig is heeft hemel en aarde geschapen. Onze Vader die in de hemelen zijt geheiligd zij uw naam. Vergeef ons onze schulden gelijk wij vergeven onze schuldenaren. Wij voelen ons versterkt wanneer wij bidden. Het is voor den Christen een plicht dat hij zijn naaste bemint. Ouders en meesters moeten zorgen dat de kinders in eer en deugd opgroeien.

79. Maak van de samengestelde zinnen in 78 enkelvoudige zinnen.

Voorbeeld :

De leerling, *die vlijtig werkt*, wordt op het einde van het schooljaar beloond.

De *vlijtige* leerling wordt op het einde van het schooljaar beloond.

80. Lees de volzinnen uit 75, 78 en 78b en zet, waar zulks mogelijk is, den bijzin voor den hoofdzin.

81. Vervang de schuingedrukte zinsdeelen door een bijzin. Let op de komma!

Een *goed* vorst verdient de liefde van zijn volk. De misdadiger erkende *zijn schuld*. De reden van *zijn afwezigheid* is mij onbekend. Het water keert terug *naar de zee*. De stad Gent ligt *aan den samenvloed van Leie en Schelde*. Na de school doet mijn broer een goede wandeling. *Om het slecht weer* werd de reis uitgesteld. Vele boomen lagen om *door den geweldigen wind*. *In geval van goed weer* zullen wij een wandeling doen. *Niettegenstaande het slecht weer* deden wij een wandeling.

Zet, waar het mogelijk is, den bijzin op een andere plaats.

Is er verschil tusschen *een goed vorst* en *een goede vorst*? (1)

(1) We achten het niet noodig afzonderlijke oefeningen te geven, om het verschil tusschen *een goed vorst* en *een goede(n) vorst* te doen uitkomen. Bij gelegenheid zal de onderwijzer dat verschil doen kennen. Om te weten, hoe men *goed* moet schrijven, passe men den regel voor de bijvoeglijke woorden toe (Zie stukje I, blz. 26). Als men *goed* uitspreekt, schrijft men *goed*. Waar bij 't spreken *goed* een uitgang krijgt, schrijft men *goede* of *goeden*. naar den regel.

Deze opmerking geldt ook voor: *Welk* vorst verdient de liefde van zijn volk? *Welke* vorst bestuurde ons land in 1848? *Welk* zonder uitgang = *wat voor soort van*. Het verbogen *welke(n)* vraagt naar een naam.

Bij gelegenheid ook zal de onderwijzer het verschil aanleeren, dat er in de *schrijftaal* bestaat tusschen *hen* en *hun*; zal hij de aandacht der leerlingen vestigen op de *enkele hoofdzinnen*, waarin een werkwoord een *e* in plaats van *t* in den 3^{en} pers. enkelv. heeft: Lang *leve* de Koning! God *beware* mijn kind! (aanvoegende wijs).

82. Geef in de volgende volzinnen hoofd- en bijzin aan. Plaats de komma's.

Philips d— Tweed— wiens vader in 1555 van d— troon afstand deed volgde dez— als vorst van de Nederlanden op. Margaretha van Parma die ons land in d— naam van haar broeder Philips d— Tweed— bestuurde verbleef te Brussel. D— man in wi— zij meest vertrouwen stelde was Granvelle d— later— kardinaal-aartsbisschop van Mechelen. Bij de aankomst van Alva di— Philips d— Tweed— naar de Nederlanden zond nam de landvoogdes Margaretha haar ontslag. Met het vertrek dezer prinses waarvan het bestuur acht jaar had geduur— begon voor ons land een tijdperk van ellende en verval.

83. Maak met ieder paar zinnen een samengestelden volzin, bestaande uit een hoofdzin en een bijzin. Tracht den bijzin vóór en achter den hoofdzin te zetten.

Let op het zinteeiken!

Het feest zal plaats hebben. Dat is nu reeds vastgesteld.

Zal het feest plaats hebben? Dat is onzeker.

Het feest zal plaats hebben. Dat weet ik heel goed.

Zal het feest plaats hebben? Dat weet ik niet.

Uw broer heeft geen goede plaats bekomen. Daarover verwonder ik mij.

Mijn broer wordt door d— onderwijzer bemin—. Hij doet zijn best.

Karel d— Vijfd— verscheen in 1555 in de groote zaal van het Paleis te Brussel. Hij steunde met zijn eene hand op d— schouder van d— Prins van Oranje.

83b. Als voren.

Wij moeten onz— naast— beminnen. God wil het.

D— deugdzam— mensch zal na dit leven be-
loon— worden. Dat is zeker.

D— slecht— mensch zal na d— dood gestraf—
worden. Hij heeft de geboden Gods niet onder-
houden.

Denk aan de vier uitersten. Gij zult in der
eeuwigheid niet zondigen.

Gij wilt sterk zijn. Dan moet gij op God
betrouwen.

Wij trachten deugdzaam te zijn en te blijven.
Wij gelooven in God.

Van zijn zonden kan men vergiffenis bekomen.
Men moet er berouw over gevoelen.

84. Zelfde oefening.

Het buskruit was nog niet uitgevonden. Men
bediende zich van d— boog.

België werd een Spaansche provincie. De
aartshertogen stierven kinderloos.

D— tuinman vervolg— d— mol. Dez— wroet bij
het graven in d— grond eenige jonge plantjes om.

Men is in nood. Dan leer— men zijn ware vrien-
den kennen.

Het is goed weer. Het uitstapje zal plaats
hebben.

Philips d — Goed — bezat vele goede eigenschappen. Toch kan hij niet onder de uitstekende mannen gesteld worden.

Het heeft zeer hard gevrozen. De grachten zijn met ijs bedekt —.

Dat boek is te dik. Ik kan het niet op één avond uitlezen.

NEVENGESCHIKTE ZINNEN.

85. Nevengeschikte hoofdzinnen. Geef de enkelvoudige zinnen, waaruit ieder volzin bestaat. Ontleed iederen enkelvoudigen zin (mondeling).

Schrijf daarna het lesje af, en vul in.

De Vleermuis.

1. Het is een aangenaam — zomeravond ; wij scheppen een luchtje op straat. 2. Alle vogels zijn gaan slapen ; na d — lang — dag zijn zij ook vermoed. 3. Eén vogel is nog wakker ; daar vliegt hij boven ons hoofd ! 4. Dat is geen vogel ; het is de vleermuis.

5. De voorpooten van de vleermuis zijn heel lang ; de vingers van die pooten hebben een verbazende lengte ; de staart is ook zeer lang. 6. Tusschen d — romp, de vier pooten en d — staart is een huid gespannen ; hiermede vliegt zij. 7. Haar ooren zijn zeer lang en beweeglijk ; haar gehoor is zeer fijn.

8. D — mond kan ver geopend worden ; onder het vliegen grijpt zij er gemakkelijk de kevers en nachtvinders mee. 9. Haar tandjes zijn

scherp en sterk; zonder moeite bijt zij er de harde vleugels der kevers mee stuk. 10. Elk— avond eet zij wel dertig schadelijke kevers met nog honderd— kleine mugjes en vliegjes; zij is dus een zeer nuttig dier.

De enkelvoudige zinnen, waaruit de bovenstaande volzinnen bestaan, zijn van gelijken rang. De eene is geen deel (onderwerp, gezegde of bepaling) van den anderen. Daarom noemt men die zinnen : nevensgeschikte hoofdzinnen.

Zinteeiken : Nevengeschikte hoofdzinnen worden van elkander gescheiden door een kommapunt.

86. Zoudt ge tusschen de twee enkelvoudige zinnen van de volzinnen 1, 2, 7 en 8 een verbindingswoord kunnen gebruiken?

Voorbeeld :

Het is een aangename— zomeravond; *daarom* (of : *hierom*) scheppen wij een luchtje op straat.

87. Zet in de volzinnen 1, 2 en 8 den tweeden enkelvoudigen zin voorop en gebruik een verbindingswoord.

88. Vul in en plaats de zinteeikens.

Karel d— Groot— was een uitmuntend bestuurder maar zijn zoon was een zwak vorst (1).

Philips d— Goed— was behendig voorzichtig kloek en edelmoedig doch zijn praalzucht zijn

(1) Waaron : een *zwak* vorst?

losbandige zeden zijn oplopend karakter laten niet toe hem onder de uitstekende mannen te rangschikken.

De aartshertogen Albert en Isabella stierven kinderloos hierdoor werd België weer een Spaansche provincie.

België werd weer een Spaansche provincie want de aartshertogen waren kinderloos gestorven.

89. Nevenschikte bijzinnen.

Ontleed de volgende volzinnen aldus :

Iedereen : onderwerp
weet dat de koe gras, klaver en andere planten eet, en dat zij een herkauwend dier is : gezegde.

Gezegde :
weet : voornaamste deel
dat de koe gras, klaver en andere planten eet, en dat zij een herkauwend dier is : bepaling.

Bepaling :
De bepaling bestaat uit twee zinnen. (Die bepalingen zinnen opnoemen!)

Iedereen weet, dat de koe gras, klaver en andere planten eet, en dat zij een herkauwend dier is.

Dat de aarde een bol is en dat zij om de zon draait, wordt door niemand meer betwist.

Uw broer zal vorderingen maken, daar hij goed oplet in de klasse en regelmatig zijn lessen leert.

Ik deed een wandeling, nadat ik mijn werk had gemaakt en mijn les had geleerd.

Mijn vriend zei mij, dat hij zou komen of dat hij mij zou schrijven.

90. Schrijf die volzinnen af en onderstreep den hoofdzin.

Twee bijzinnen van gelijken rang (= onderwerp, gezegde of bepaling van een zelfden zin) noemt men nevensgeschikte bijzinnen.

Zinteeken.

Vóór en of vóór of tusschen nevensgeschikte zinnen vervangt men de kommapunt door een komma.

Tusschen korte nevensgeschikte zinnen zonder zinteekens mag men ook een komma in plaats van een kommapunt gebruiken.

Vóór en of mag in dit geval de komma wegblijven.

90b. Herhalingsoefening. Geef de enkelvoudige zinnen aan, waaruit ieder volzin bestaat.

Welke zinnen zijn nevensgeschikt.

Vul in en plaats de zinteekens.

Mozes werd in Egypte geboren hij behoorde tot het Joodsche volk.

Zijn moeder had het jonge kind in een biezen korfje in het riet aan d — oever van d — Nijl geplaatst — anders zouden vreemde handen het in d — stroom geworpen hebben.

De dochter van d — koning van Egypte wandelde juist langs di — kant zij ontdekte het korfje zij liet het uit het water trekken zij opende het zij vond er een weenend kindje in.

Op last van Pharao's dochter werd het jonge kind door een Joodsche vrouw zijn eigen moe-

der opgekweekt op lateren leeftijd werd Mozes aan het hof zelf opgevoed en in alle wetenschappen onderwezen.

God wilde dat Mozes de aanvoerder van het Joodsche volk werd en het uit de verdrukking van de Egyptenaren redde.

90c. Gebruik, waar het kan, een verbindingswoord tusschen de nevengeschikte zinnen.

90d. De gang van den derden volzin kan versneld worden door weglating van het onderwerp in de drie laatste enkelvoudige zinnen.

Doe dit.

III. HERHALINGSOEFENINGEN.

91. Plaats de zintekens en vul in (1).

Kongo.

Kunt ge Afrika op de wereldkaart wijzen Volg met uw vinger de kustlijn Die lijn is bijna niet ingesneden Het binnenland bevin— zich op een groot— afstand van de kust Daarom heeft het lang— tijd geduur— voordat d— Europeaan in die streken is binnengedrongen.

Alleen de kustlanden werden bezoch— Van Kongo kende men niets anders dan de monding van d— stroom die d—zelfd— naam draag— In de laatste (2) helft der negentiende (2) eeuw wer— het heele grondgebied dat bespoel— wor— door den Kongostroom en zijn bijrivieren onderzocht— Dat geschie— vooral door de bemoeiingen van onz— koning Leopold d— Tweed—

In 1885 op het Congres te Berlijn wer— onz— koning Leopold d— Tweed— door de mogendheden als vorst van Kongo erken— In 1908 wer— Kongo door België overgenomen. Nu is dit land een Belgische bezitting of kolonie. (2)

(1) De volzinnen en daarna de enkelvoudige zinnen zullen eerst mondeling ontleed worden.

Die stukken kunnen ook tot dictee dienen. De leerlingen zullen zelf de zintekens plaatsen; de verklaring wordt mondeling gegeven.

(2) De onderwijzer zal, waar het te pas komt, de aandacht der leerlingen vestigen op sommige woorden, die dikwijls verkeerd uitgesproken of gespeld worden.

92. Als voren.

Kongo. (Vervolg.)

Kongo is tachtigmaal grooter dan België en telt een bevolking van twintig tot dertig millioen zielen

Zijn grond is zeer vruchtbaar Een van de meest bekende planten is de slingerplant waarvan het sap ons het caoutchouc levert In de uitgestrekte wouden vin— men vele olifanten waarvan de slag-tanden als ivoor een zeer groote waarde hebben D— grond bevat vele zeer nuttige en kostbare delfstoffen

Uit dat rijke land zullen de voortbrengselen van het dieren- planten- en delfstoffenrijk grootendeels naar het moederland worden overgevoerd— België daarentegen zal de voortbrengselen van zijn eigen nijverheid naar Kongo zenden Alzoo zal aan honderd— menschen werk verschaf— worden en zal door de uitbreiding van handel en nijverheid de algemeene welvaart toenemen

Die kolonie zijn wij aan Leopold d— Tweed— verschuldigd— Kongo is het werk van di— groot— man Toen hij tot vorst van Kongo werd be— noemd— was dat land niet wat het nu is Vele volksstammen waren menscheneters en de Arabieren verwoes— jaarlijks geheele streken en verkocht— de gevangenen— als slaven In enkele jaren werden de Arabische slavenhandelaars uit Kongo verjaagd— De eer van die overwinning komt vooral toe aan een Belgisch officier, baron Dhanis († 1909).

Nu is in Kongo overal een regelmatig bestuur ingerich— overal zijn er rechters en langzamerhand dringt de beschaving het land binnen Missionarissen verspreid— er de leer van Christus en sticht— scholen Zusters nemen verlaten kinders in weezenhuizen op

94. Verklaar de schrijfwijz van de woorden, waarvan letters moesten ingevuld worden.

95. Duid den tijd, den persoon en het getal voor ieder werkwoord aan. Geef stam en uitgang aan.

96. Geef voor ieder werkwoord de volgende vormen : noemvorm, verleden tijd en verleden deelwoord.

97. Verklaar de spelling van *jaarlijks* in : *de Arabieren verwoestten jaarlijks geheele streken.*

98. Oefeningen over samenstelling en afleiding.

Wat beteekent *wereldkaart* ?

Geef een woord op, dat door middel van een achtervoegsel van *wereld* afgeleid is.

Geef nog een samenstelling, waarin *wereld* eerste lid is.

Ingesneden van *insnijden*.

Beteekenis van *insnijden*.

Naamwoord van *insnijden* afgeleid door een achtervoegsel.

Zoek nog twee samengestelde werkw., waarin *snijden* het laatste woord is.

Tijd.

Geef zoovele woorden op, als ge kunt, waarin *tijd* voorkomt. Gebruik ieder woord in een zinnetje.

Besturen.

Hoe is *besturen* gevormd.

Zoek andere woorden, waarin hetzelfde stamwoord voorkomt, en gebruik ze in een klein zinnetje.

Negentiende eeuw.

Noem de eeuwen op, die de negentiende eeuw voorafgingen.

Enz. (1)

98b. Vul in en plaats de zintekens.

Jezus de Kindervriend.

Op zeker— dag brachten vrome moeders hun kinders tot Jezus opdat Hij *hun* (2) de handen opleggen en *hen* (2) zegenen zou. Daar Hij echter door de vermoedenissen van d— dag afgemat scheen te zijn wilden de leerlingen *hun* (2) d—toegang tot Hem ontzeggen. Jezus toonde zich echter over de discipelen niet tevreden en sprak Laat de kinderkens tot mij komen belet het hun niet want dezulken behoort het Rijk der hemelen Nu omarmde Hij met teedere liefde de kinderen legde hun de handen op en zegende hen

Vervolgens sprak Hij tot de omstanders Voor—

(1) Deze oefeningen kan de onderwijzer naar willekeur vermenigvuldigen.

(2) Zie de voetnoot bij nr 8r.

waar Ik zeg het u tenzij gij u bekeert en wordt als de kinderen zult gij het Rijk der hemelen niet ingaan Wie derhalve zich zal vernederen gelijk dit kind die is de grootste in het Hemelrijk En die zoodanig kind in Mijn naam opneemt neemt Mij op Maar die een van deze klein— die in mij gelooven ergert ⁽¹⁾ dien was het beter dat hij met een molensteen aan d— hals in de diepte der zee verzonken werd Ziet toe dat gij niet een van deze klein— veracht want Ik zeg u dat hun Engelen in de— hemel altoos het aanschijn van mijn Vader die in de hemelen is aanschouwen

(Naar SCHUSTER'S *Verkorte Bijbelsche Geschiedenis.*)

99. Vul in en plaats de zintteekens.

De Lijfrentkas van den Staat.

Een werkman die zich geen middelen van bestaan voor d— oud— dag verzekert— heeft ziet kommervol de toekomst te gemoet Hij zal ten laste van zijn kinders vallen of de vernederende hulp van de openbare weldadigheid moeten inroepen

Op d— steun van de kinders kan weinig gereden— worden. In een werkmansgezin immers moet dikwijls met een gering gewin een talrijke familie groot gebracht worden De onbemiddelde grijsaard moet meestal naar het armenhuis Hoe pijlijck is een dergelijk lot Nu hij oud en verzwak— is moet hij nieuwe gewoonten aannemen hij moet zijn kinderen en kleinkinderen voor altijd verlaten en onder vreemd— zijn leven eindigen

(1) *ergert* = oorzaak is, dat een van hen in zonde valt.

Hoe treurig moeten die laatste levensjaren zijn Maar de werklieden die in hun jeugd eenig vooruitzicht hebben en zich eenige lichte ontberingen willen getroosten kunnen dit droevig lot ontkomen Daartoe helpt hen ⁽¹⁾ de *Lijfrentkas van d— Staat*

Een werkman die in de Lijfrentkas spaar—geniet op d— leeftijd van vijftig jaar of later een levenslang pensioen een *lijfrent* Hij kan zich de gestort— gelden *voorbehouden* dan worden ze bij zijn overlijden aan zijn erfgenamen uitgekeer— Als hij die gelden afstaat verzekerd— hij zich een hogere lijfrent doch het kapitaal wor— na zijn dood niet uitgekeer—

100. Als voren.

De Lijfrentkas van den Staat.

De maatschappijen bij de Lijfrentkas aangesloten die tegenwoordig zoo talrijk zijn willen de werklieden het regelmatig sparen vergemakkelijken Het bestuur van die maatschappijen laat wekelijks— d— inleg van elk lid ten huize door een bode ontvangen Die wekelijks— bijdrage mag niet minder dan 0,20 fr. zijn Het bestuur belast zich verder zonder onkosten met de storting van de gelden in de Lijfrentkas Dat spaart de leden tijd en moeite uit en op hun renteboekje kunnen zij de regelmatige storting der gelden nazien

Wie van 20 tot 65 jaar wekelijks— 0,20 fr. met

(1) *Hen*, omdat men het niet kan vervangen door *aan hen* of *voor hen*.

voorbehouden kapitaal stor— verzeker— zich een lijfrent van 105 fr. en bij zijn dood worden 468 fr. aan zijn erfgenamen terugbetaal— Met afstand van het kapitaal zou de lijfrent 200 fr bedragen Indien de wekelijk— stortingen 0,30 fr. 0,40 fr. enz. zijn groeit natuurlijk de rent naar evenredigheid aan

Met een lijfrent van 300 fr. bij voorbeeld zal een oud werkmán in het midden der zijn— een welverdiende rust genieten zijn pensioen zal merkkelijk de lasten van het gezin verlichten en zijn kinderen zullen met geluk voor hem zorgen.

Sluit u aan bij de Lijfrentkas en gij zult in uw oud— dag een onafhankelijk en gelukkig bestaan leiden

(Naar M. D. C. Uit : *Bloemen en vruchten.*)

101. Vul in en plaats de zintekens.

Keizer Karel in d— Rooverskuil.

Kort— tijd na zijn verheffing tot d—keizerlijk— troon verdoolde Karel eens terwijl hij in Spanje op de jacht was Hij wer— door een geweldig onweer van zijn gevolg gescheiden en zocht zoo snel mogelijk een schuilplaats Een hol ontdekken— vloog hij er binnen Een bliksemstraal die voor zijn oogen flikkerde liet hem vier gewapende mannen zien die er als galgenaas uitzagen en diep schenen te slapen Hij beschouwde de mannen nog toen een verschrikkelijk— donderslag ze plotseling wekte Zoodra ze d— Keizer zagen wiens

waardigheid die ellendelingen niet bemerkten ston—een van hen op wreef zich in de oogen en zeide Heer ruiter ge zou— moeilijk raden wat wonderlijk— droom ik zoo even gehad heb Luister Mij docht dat uw fluweel— mantel op mijn schouders overging Hierop maakte d— schurk d— mantel van d— vorst op zijn gemak los en hulde er zich in Nu sprak de tweede En ik heer ridder ik droomde dat ik mijn muts tegen uw met pluimen versierd—hoofddekseel verruilde En tevens ontnam hij d— vorst zijn hoed en dekte er zich deftig mede D— derde had gedroom— zeide hij dat hij onder zijn hand een prachtig— draver (!) von— en nam stoutweg toom en paard in zijn bezit In Sint Jacobs name sprak d— laatste gij zijt brave jongens gij laat mij immers dez— guld— ketting en dit fraaie zilver— fluitje En reeds stak hij de hand naar die kostbaarheden uit die aan Karels hals hingen Allerbest mannen spreekt d— vorst gij zijt knappe kerels Doch ik mag u dit kleinood niet afstaan zonder u tevens te toonen hoe ge het gebruiken moet Gij zult mij misschien voor die les dankbaar zijn De roovers zwijgen hij fluit drie maal op zijne gewone wijze Zijn stoet die niet ver van daar halt hield schiet toe

Daar stond nu d— vorst omgeven door talrijke edellieden dienaren jagers boschwachters enz. Rustig wen— hij zich tot de verbaasde roovers en zegt Ik heb ook een wonderlijk— droom gehad ik droomde dat ik hier vier roovers liet ophangen Er was nog geen uur verlopen of de roovers hadden

(1) Paard, dat goed kan draven.

uitgedroom— en spartelden in de lucht aan de naaste de beste boomen opgeknoopt.

(Naar DAUTZENBERG en VAN DUYSE.)

102. Verklaring van ongewone vormen.

Vervang de schuingedrukte woorden door de gewone, 't is te zeggen door die van uw eigen taal.

Schoonheid der natuur.

Wel hem, die op het land woont! Hij geniet in het natuurschoon een onafgebroken en afwisselend feest, heerlijker dan al de feesten *der* kunst.

Wie gevoelt en bewondert de schoonheid niet van de ernstige en sombere wintergezichten, van de blijde jeugd *der* Lente, van d— zonnig— zomerglans, van de schilderachtige kleurschakeeringen van d— Herft, van de geheimzinnige en plechtige stilte *eens wolkeloozen nachts*, van de verrukkelijke frischheid *des helderen morgenroods*, van de koninklijke heerlijkheid *der* ondergaande zon?

Wel hem, die met het oog en gevoel *eens kunstenaars* het afwisselend schoone geniet, ons dagelijks— door de natuur aangeboden : een boot die zachtjes met d— stroom voortglij—; een nederige hut, waaruit de rook recht opwaarts stijgt— in de stille avondlucht; een goudgeel korenveld, onder d— adem van het zomerkoeltje golvend; het heerlijke vergezicht van onze eindeloos ruime en veerijke weiden; een donker mastbosch dat zich scherp op d— gulden avondhemel afteekent—; het zon-

licht, dat in het woud als vloeibaar goud tusschen
het loover doorstraal—, en op het mostapijt
speel— ...

Gaat toch niet als blind— door een wereld,
die zoo onuitputtelijk rijk is aan bevalligheid en
heerlijkheid. (1)

(Uit : *Bloemen en Vruchten*, door
MARIA DU CAJU.)

(1) Ongewone vormen, die men in de lees- en handboeken
zou kunnen aantreffen, zal men op dezelfde manier *verkla-*
ren en door de gewone vervangen.

OVERZICHT.

I. Woordvormen.

A. **Naamwoord** : Eenige bijzondere gevallen van meervoudsvorming.

B. Bijvoeglijke woorden.

Vóór een mannelijk enkelvoudig naamwoord, dat bijstelling is van een bepaling, schrijft men de bijvoeglijke woorden met **n**.

Bepaling met als. Zelfde regel als voor de bijstelling.

C. **Werkwoorden** : Zie verder : lijst van sterke en onregelmatige werkwoorden.

II. Zinteekens.

1. **Komma** : de bijstelling staat tusschen komma's.

2. **Kommapunt** : tusschen nevenschikte zinnen.

OPMERKING : Men vervangt de kommapunt door een komma, wanneer de zinnen verbonden zijn door en of of.

Tusschen korte nevenschikte zinnen mag men ook een komma in plaats van kommapunt

gebruiken. Wanneer deze verbonden zijn door **en** of **of**, mag men ook de komma weglaten. ⁽¹⁾

III. Woordvorming.

1. Afleiding door voor- en achtervoegsels.
2. Samenstelling.

IV. Ongewone vormen als : het bestuur *des lands* (= van het land), de vruchten *dezes booms* (= van dezen boom), de zitting *mijns stoels* (= van mijn stoel), de stengel *dier bloem* (= van die bloem) worden nog soms in de *schrijftaal* aangetroffen.

WERKWOORDEN, WAARVAN VERLED. TIJD EN VERLED. DEELWOORD STERK ZIJN.

Als **zwellen**, *zwol*, *gezwollen* :

Melken, *schelden*, *smelten*, *zwellen*, *zwellen*, *schenden*, *schenken* en *zenden*.

Als **klimmen**, *klom*, *geklommen* :

Binden, *blinken*, *dingen*, *dringen*, *drinken*, *dwingen*, *beginnen*, *ontginnen*, *glimmen*, *klinken*, *krimpen*, *spinnen*, *springen*, *stinken*, *verslinden*, *vinden*, *winnen*, *winden*, *wringen*, *zingen*, *zinken*, *verzinnen*, *verzwinden*, *treffen*, *trekken*, *vechten*, *vlechten*.

(1) Men zal de beteekenis van minder voorkomende zinteeuwen, zooals de haakjes, de gedachtestreep (of : lange rust) en het opschorsingsteeken (of : beletselteeken) bij gelegenheid verklaren.

Als **bederven**, *bedierf, bedorven* :
Sterven, werven, verwerven, zwerven, helpen.

Worden, *werd, geworden.*

Als **bevelen**, *beval, bevalen, bevolen* :
Breken, nemen, spreken, steken, stelen.

Als **meten**, *mat, maten, gemeten* :
Geven, genezen, lezen, eten, treden, vergeten, vreten.

Als **bidden**, *bad, baden, gebeden* :
Liggen, zitten.

Als **scheren**, *schoor, geschoren* :
Zweren (etteren), wegen.

Als **bieden**, *bood, geboden* :
Bedriegen, verdrieten, gieten, kiezen, liegen, genieten, rieken, schieten, vlieden, vliegen, vlieten.

Als **buigen**, *boog, gebogen* :
Druipen, duiken, fluiten, kruipen, ruiken, schuiven, sluipen, sluiten, snuiven, snuiten, spruiten, spuiten, stuiven, zuigen, zuipen.

Spugen, *spoog, gespogen.*

Als **bijten**, *beet, gebeten* :
Blijken, blijven, drijven, verdwijnen, glijden, grijpen, hijschen, kijken, kijven, knijpen, krijgen, krijten, kwijten, lijden, overlijden, belijden, lijken, mijden, nijgen, nijpen, prijzen, rijden, rijgen, rijten, schijnen, schrijven, slijpen, slijten, smijten, snijden, spijten, splijten, stijgen, stijven, strijden, strijken, wijken, wijten, wijzen, wrijven, zijgen, zwijgen, bezwijken.

Als **dragen, droeg, gedragen** :
Graven, varen, zweren (= den eed afleggen).

Hangen	<i>hing</i>	<i>gehangen</i>
Vangen	<i>ving</i>	<i>gevangen</i>
Vallen	<i>viel</i>	<i>gevallen</i>
Heffen	<i>hief</i>	<i>geheven</i>
Scheppen	<i>schiep</i>	<i>geschapen</i>
Blazen	<i>blies</i>	<i>geblazen</i>
Laten	<i>liet</i>	<i>gelaten</i>
Raden	<i>ried</i>	<i>geraden</i>
Slapen	<i>sliep</i>	<i>geslapen</i>
Loopen	<i>liep</i>	<i>gelopen</i>
Stooten	<i>stiet</i>	<i>gestooten</i>
Houwen	<i>hieuw</i>	<i>gehouden</i>
Roepen	<i>riep</i>	<i>geroepen</i>
Wassen	<i>wies</i>	<i>gewassen</i>
Wasschen	<i>wiesch</i>	<i>gewasschen</i>

**WERKWOORDEN MET ZWAKKEN VERLED. T.
EN STERK VERLEDEN DEELWOORD.**

<i>bakken</i>	<i>bakte</i>	<i>gebakken</i>
<i>bannen</i>	<i>bande</i>	<i>gebannen</i>
{ <i>barsten</i>	<i>barstte</i> (naast <i>borst</i>)	{ <i>gebarsten</i>
{ <i>bersten</i>	<i>berstte</i> (<i>id.</i>)	{ <i>geborsten</i>
<i>braden</i>	<i>braadde</i>	<i>gebraden</i>
<i>brouwen</i> (hier <i>brouwen</i>)	<i>brouwde</i>	<i>gebrouwen</i>
<i>heeten</i> (normen en ge- noemd worden)	<i>heette</i>	<i>geheeten</i>
<i>lachen</i>	<i>lachte</i> (ook <i>loeg</i>)	<i>gelachen</i>
<i>laden</i>	<i>laadde</i>	<i>geladen</i>
<i>malen</i>	<i>maalde</i>	<i>gemalen</i>

<i>raden</i>	<i>raadde</i> (naast <i>ried</i>)	<i>geraden</i>
<i>scheiden</i>	<i>scheidde</i>	<i>gescheiden</i>
<i>spannen</i>	<i>spande</i>	<i>gespannen</i>
<i>stooten</i>	<i>stootte</i> (naast <i>stiet</i>)	<i>gestooten</i>
<i>vouwen</i>	<i>vouwde</i>	<i>gevouwen</i>
<i>(ontvouwen</i> daarentegen ook zwak : <i>ontvouwde, ontvouwd</i> of <i>ontvouwen)</i>		
<i>wasschen</i>	<i>waschte</i> (naast <i>wiesch</i>)	<i>gewaschen</i>
<i>weven</i>	<i>weefde</i>	<i>geweven</i>
<i>wreken</i>	<i>wreekte</i>	<i>gewroken</i>
<i>zouten</i>	<i>zoutte</i>	<i>gezouten</i>

**WERKWOORDEN MET STERKEN VERLED. T.
EN ZWAK VERLEDEN DEELWOORD.**

<i>jagen</i>	<i>joeg</i> (naast <i>jaagde</i>)	<i>gejaagd</i>
<i>vragen</i>	<i>vroeg</i> (naast <i>vraagde</i>)	<i>gevraagd</i>
<i>waaïen</i>	<i>woei</i> (naast <i>waaide</i>)	<i>gewaaïd</i>

In de beteekenis *op de jacht gaan* is steeds de zwakke vorm *jaagde* in gebruik.

**WERKWOORDEN MET ONREGELMATIGE
VORMEN.**

<i>brenge</i>	<i>bracht</i>	<i>gebracht</i>
<i>denke</i>	<i>dacht</i>	<i>gedacht</i>
<i>doe</i>	<i>deed</i>	<i>gedaan</i>
<i>dunke</i>	<i>docht</i>	<i>gedocht</i>
<i>durve</i>	<i>dorst</i> (naast <i>durfde</i>)	<i>gedurfd</i>
<i>ga</i>	<i>ging</i>	<i>gegaan</i>
<i>hebbe</i>	<i>had</i>	<i>gehad</i>

<i>houden</i>	<i>hield</i>	<i>gehouden</i>
<i>komen</i>	<i>kwam</i>	<i>gekomen</i>
<i>koopen</i>	<i>kocht</i>	<i>gekocht</i>
<i>kunnen</i>	<i>konde</i> (naast <i>kon</i>) <i>gij kondt</i> , <i>wij</i> (of <i>zij</i>) <i>konden</i> of <i>konnen</i> .	<i>gekund</i>
<i>leggen</i>	<i>leide</i> of <i>lei</i> (naast <i>legde</i>)	<i>geleid</i> of <i>gelegd</i>
<i>moeten</i>	<i>moest</i>	<i>gemoeten</i>
<i>mogen</i>	<i>mocht</i>	(ontbreekt)
<i>plegen</i>	<i>placht</i>	(ontbreekt)
<i>slaan</i>	<i>sloeg</i>	<i>geslagen</i>
<i>staan</i>	<i>stond</i>	<i>gestaan</i>
<i>verkiezen</i>	<i>verkoor</i> (naast <i>verkoos</i>)	<i>verkoren</i> (<i>verkozen</i>)
<i>verliezen</i>	<i>verloor</i>	<i>verloren</i>
<i>vriezen</i>	<i>vroor</i>	<i>gevroren</i> (naast <i>gevrozen</i>)
<i>werken</i>	<i>wrocht</i>	<i>gewrocht</i>
	(= voortbrengen)	
<i>weten</i>	<i>wist</i>	<i>geweten</i>
<i>willen</i>	<i>wou</i> (naast <i>wilde</i>)	<i>gewild</i>
<i>zien</i>	<i>zag</i>	<i>gezien</i>
<i>zoeken</i>	<i>zocht</i>	<i>gezocht</i>
<i>zeggen</i>	<i>zeide</i> , <i>zei</i>	<i>gezeid</i> of <i>gezegd</i>
<i>zullen</i>	<i>zou</i> (<i>de</i>)	(ontbreekt)
<i>zijn</i>	<i>was</i>	<i>geweest</i>

INHOUD

	BLZ.
I. Herhaling en aanvulling van het aangeleerde :	
<i>Bijstelling</i>	5
<i>Naamwoord</i> : meervoud : bijzondere gevallen	7
Afgeleide naamwoorden door achtervoegsels	11
Afgeleide naamwoorden door voorvoegsels	17
Samengestelde naamwoorden	18
Naamwoord of bijvoeglijk woord.	20
Karel <i>de(n) Groot</i> e, Karel <i>de(n) Vijfde</i>	23
<i>Voornaamwoorden</i> : <i>Dezen, genen, degenen, diegenen, de mijnen, de uwen</i> , enz	24
<i>Werkwoord</i> (herhaling en aanvulling)	25
Afgeleide werkwoorden door achtervoegsels	30
Afgeleide werkwoorden door voorvoegsels	31
Verled. t., verled. deelwoord., bijvoeglijk woord of naamwoord	33
Gelijkkluidende vormen van werkw.	34
<i>Zintekens</i> (herhaling)	35
<i>Herhalingsoefeningen</i>	38
Afgeleide <i>hoedanigheidswoorden</i> door achtervoegsels	39
Afgeleide hoedanigheidswoorden door voorvoegsels	43
Samengestelde hoedanigheidswoorden.	44
<i>Bijwoorden</i>	44
Woorden op <i>s</i> of <i>sch</i>	46
Afgeleide bijwoorden door achtervoegsels	47
<i>Bepalingen met als</i>	48
<i>Herhalingsoefeningen</i>	50
II. Samengestelde Volzin :	
Hoofd- en bijzin. Komma	52
Nevengeschikte hoofdzinnen. Kommapunt	58
Nevengeschikte bijzinnen. Zinteeiken	60
III. Herhalingsoefeningen	63
Verklaring van ongewone vormen	71
Overzicht	73

BIJ DENZELFDEN UITGEVER :

Werken van E. Allegaert en H. Abeele

1. **Nederlandsche Spraakkunst** voor Onderwijzers en Onderwijzeressen, Normaal en Middelbaar Onderwijs. Prijs : 2,80 fr.

2. **Oefeningen bij de Nederlandsche Spraakkunst.** Prijs : 1,00 fr.

Il est incontestable que les solides qualités de cet ouvrage justifient parfaitement le succès qu'il a obtenu.

(Uittreksel uit de beoordeeling van Prof. Dr C. LECOUTERE, verschenen in het October-Novembernummer 1912 van 't tijdschrift *Musée belge.*)

3. **Beknopte Nederlandsche Spraakkunst** voor den 4ⁿ graad en de Middelbare School. Prijs : 0.95 fr.

4. **Oefeningen bij de Beknopte Nederlandsche Spraakkunst.** Prijs : 0,95 fr.

5. **Kleine Nederlandsche Spraakkunst in Oefeningen voor de Lagere School.**

A. Middelbare Graad. Prijs : 0.40 fr.

B. Hoogere Graad. Prijs : 0.70 fr.

6. **Het Nederlandsch in den Aanvankelijken Graad :**

A. Handleiding voor den Onderwijzer. Prijs : 2.00 fr.

B. Vijf geïllustreerde leesboekjes voor de leerlingen. Prijs : 1.90 fr.

Het werk geeft blijken van een grondige kennis der opvoedkunde en der kinderziel. Ook is het voor kinderen een geschikte handleiding bij het aanleeren hunner moedertaal. Het gebruik van talrijke platen, het aanwenden van een rijken woordenschat alsook van *nieuwe* en doeltreffende middelen om de klanken voor te stellen, zijn de drie voorname hoedanigheden die het werk kenmerken; het strookt dus met de vereischten der hedendaagsche opvoedingsleer. — Ook verdient het fel te worden aangeprezen.

Handleiding voor den Onderwijzer : De doorlopende pädagogische wenken maken het boek tot een echte methodenleer.

Ons Volk ontwaakt, 21 Februari 1914.

Werken van H. Abeele en R. Adriaensen :

1. **Nederlandsch Lees- en Oefenboek.** Middelbare graad : Eerste jaar. Prijs : 0,75 fr.

2. **Nederlandsch Lees- en Oefenboek,** Middelbare graad : Tweede : 0 90 fr.

Ter pers . **Nederlandsch Lees- en Oefenboek.** Hoogere graad.